

Äldrepolitik för framtiden (SOU 2003:91)

Betänkande av SENIOR 2005

Remiss från Socialdepartementet

Remisstid 30 september 2004

Borgarrådsberedningen föreslår kommunstyrelsen besluta följande
Som svar på remissen överlämnas denna promemoria.

Föredragande borgarrådet Margareta Olofsson anför följande.

Bakgrund

Den parlamentariska äldreberedningen SENIOR 2005 har haft i uppdrag av regeringen att skapa förutsättningar för en långsiktig utveckling av äldrepolitiken. Den 1 oktober 2003 överlämnade beredningen SENIOR 2005 sitt slutbetänkande; Äldrepolitik för framtiden - 100 steg till trygghet och utveckling med en åldrande befolkning (SOU 2003:91). I enlighet med de direktiv som regeringen givit beredningen har arbetet utgått från de förändrade krav som ställs på samhället när både antalet och andelen äldre i befolkningen ökar. Beredningens analyser och förslag skulle enligt regeringens direktiv utformas med tanke på äldres situation i samhället från 2005 och framåt.

Remisser

Ärendet är för synpunkter remitterat till stadsledningskontoret, stadsdelsnämnderna Farsta, Kista och Norrmalm, kommunstyrelsens äldreomsorgsberedning och kommunstyrelsens pensionärsråd.

Stadsledningskontoret delar i stort utredningens beskrivning av problem och även förslag till åtgärder. Stadsledningskontoret ser positivt på utredningen generellt och speciellt förslaget om att det offentliga åtagandet bör definieras så att den enskilde vet vad man kan förvänta sig vad gäller vård och omsorg och vad man själv måste planera för. Andra förslag som är av vikt är att möjliggöra för äldre att vara aktiva i arbetslivet längre samt att synliggöra och bekämpa negativ särbehandling av äldre. Stadsledningskontoret ser positivt på utredningen generellt, men anser att mycket i SENIOR 2005 är självklarheter.

Farsta stadsdelsnämnd ser positivt på förslagen i betänkandet. Möjligen är det lite för lite nytänkande. Nämnden är mycket positiva till att medverka i utvecklingen av äldrepolitiken, inte minst åtgärder för att öka allas möjligheter att vara aktiva och delaktiga i samhället, att alla ska få en god livskvalité. Nämnden vill så långt möjligt arbeta efter kvarboendepincipen. I Farsta stadsdelsnämnds område består bebyggelsen till stor del av hus byggda på 40-talet utan hiss. Nämnden vill verka för att hitta ekonomiska lösningar för att bygga hissar. Viktiga faktorer för ett kvarboende är ombyggnad och teknisk stöd, flexibel och nära sjukvård och hemtjänst samt att den äldre

själv anser att detta ger ett tryggt och gott boende. Nämnden vill slutligen peka på vikten av att anhöriga som gör en stor insats i stöd till sjuka äldre ska få ett bra stöd. Detta gäller inte minst tillfällig avlastning vid behov.

Kista stadsdelsnämnd instämmer i huvudsak med förslaget. Ökad medellivslängd med ett friskare och mer aktivt liv högre upp i åldrarna kan förväntas, vilket innebär att andelen äldre/äldre blir allt fler. Frågor som ingående måste analyseras är bl a de vårdbehov som inträder under de sista levnadsåren. Bedömningen är att insatserna ofta blir mycket omfattande under de tre sista åren. Kontinuiteten brister ofta och det är inte alltför ovanligt att långa diskussioner uppstår mellan kommun och landsting vad gäller finansieringsfrågor. Hur detta skall kunna klaras med upprätthållande av en god kvalitet av vården och omsorgen är nog en ödesfråga i det kommande. Pågående diskussioner om att samla bl a hälso- och sjukvårdsfrågor inom äldreomsorgen under en och samma huvudman, får ses som positivt i detta sammanhang. Nämnden ser dock med tillförsikt fram emot kommande förändringar och processer som syftar till att stärka de äldres inflytande och ställning i vårt samhälle.

Norrmalms stadsdelsnämnd instämmer i huvudsak med förslaget. Stadsdelsnämnden anser dock att det bör finnas kvalitetsindikatorer som ska vara tydliga, pålitliga, mätbara och grundade på enhetliga definitioner. Stadsdelsnämnden anser också att det finns behov av att satsa på tvärvetenskaplig forskning där olika kunskapsområden integreras.

Kommunstyrelsens äldreomsorgsberedning beslutade att i huvudsak tillstyrka stadsledningskontorets tjänsteutlåtande och därutöver ansåg beredningen att det är viktigt att även 50+ ska ha möjlighet att bygga på sin utbildning eller skaffa sig en ny kompetens om det är vad som krävs för att få ett nytt arbete. Vidare ansågs också att staden ska verka för, att äldre så väl som barnfamiljer och funktionshindrade ska kunna bo i ett område som har så väl kommersiell som offentlig service.

Kommunstyrelsens pensionärsråd beslutade att åberopa stadsledningskontorets tjänsteutlåtande som svar på remissen.

Mina synpunkter

Jag anser att utredningen SENIOR 2005 på ett förtjänstfullt sätt redogör för frågor som vi måste ställa oss inför att antalet äldre/äldre kommer att öka. Med SENIOR 2005 har äldrefrågor lyfts fram som äldrepolitik och ~~är~~ inte bara en fråga om vård och omsorg.

Äldrandet innebär ofta anpassningar till genomgripande förändringar. Det grundläggande för ett bra liv för äldre personer är i stora delar det samma som för yngre: en trygg ekonomi, god hälsa, ett bra nätverk, meningsfull sysselsättning och att kunna bestämma över sitt eget liv.

Den diskussion som utredningen för om att öka möjligheterna att arbeta längre upp i ålder återfinns också i Långtidsutredningen (2003:04). Båda utredningarna visar att den demografiskt gynnsamma period som rått under de årtionden då sociala trygghetssystem och välfärdssamhället byggdes upp snart är över. Den demografiska utvecklingens påverkan på samhällsekonomin, på tillgången på arbetskraft och tillväxt, påverkar möjligheterna att klara välfärden. De båda utredningarna visar hur äldre kan komma att spela en viktig roll för den framtida arbetsmarknaden. Arbetslivet måste därför anpassas för att möta den äldre arbetskraften. Att förebygga fysiska och psykiska skaderisker, ge bättre förutsättningar för större inflytande över sin arbetssituation, skapa ökade möjligheter för kompetensutveckling m.m. är viktiga förutsättningar för ett långt arbetsliv. Möjligheten till deltidslösningar och en förändring av pensionsavtalen är nödvändiga om man ska kunna få fler i arbetslivet. Möjlighet till studiefinansiering för

personer som är 50+ måste ses över så att även medelålders människor kan bygga på sin kompetens för att få ett nytt arbete. Ett perspektiv som utredningen inte lyfter tillräckligt är skillnaderna i hälsa mellan olika socioekonomiska grupper och mellan män och kvinnor. Dessa faktorer påverkar i hög grad delaktighet i beslut och i olika samhällsaktiviteter.

Ett intressant förslag i utredningen är att införa en samlad diskrimineringslagstiftning där ålder är en av flera diskrimineringsgrunder. Förbud mot negativ särbehandling på grund av ålder har inte haft samma självklara plats i lagar som t ex förbud mot diskriminering på grund av kön eller etniskt ursprung.

Utredningen koncentrerar sina diskussioner kring den s.k. tredje åldern. Jag anser att den fjärde åldern dvs. äldre/äldre behöver lyftas fram. Även den fjärde åldern måste få vara en värdig del av livet. Frågor som måste närmare analyseras är bl.a. de vårdbehov som inträder under de sista levnadsåren. Oftast blir insatserna mycket omfattande under de sista två-tre åren i en människas liv. Utredningens förslag att det offentliga åtagandet bör definieras så att den enskilde vet vad den kan förvänta sig vad det gäller vård och omsorg och vad den enskilde själv måste planera inför sitt åldrande är mycket viktigt. Jag anser att det är ett bra förslag att regeringen tar initiativ till ett arbete där frågor om prioriteringar inom vård och omsorg om äldre tas upp till diskussion. Samhället måste fortfarande ha det yttersta ansvaret för vård och omsorg. Vad detta yttersta ansvar ska innehålla måste diskuteras i breda forum som representerar befolkningen i vid mening. Anhörigas situation och behov av avlastning, utbildning och annat stöd blir viktigt att uppmärksamma i en sådan diskussion.

För att samhället ska klara utmaningen med en åldrande befolkning och en bra äldreomsorg krävs det att vård- och omsorgsarbetet uppvärderas, en diskussion om boendet, om tillgänglighetsfrågor, om stödet till anhöriga, om teknikutvecklingen och behovet av samverkan mellan olika huvudmän hänger nära samman med omsorgsarbetets utveckling.

Begreppet särskilda boendeformer är inte definierat i lagstiftningen eller förarbeten. I likhet med förslag i slutbetänkandet anser jag att en översyn behöver göras av begreppet särskilda boendeformer. Kvarboendep principen behöver utvärderas både ur ett individ- och samhällsperspektiv. För att äldre så väl som barnfamiljer och funktionshindrade ska kunna bo i ett område har de behov av så väl kommersiell som offentlig service. Närservice i form av post och/eller bank, apotek, livsmedelsbutik är viktig. Om sådan grundläggande offentlig och kommersiell service flyttas från närområdet till större köpcentra för bilburna kunder innebär det att möjligheterna till kvarboende undergrävs även i en storstadskommun som Stockholm. Möjligheten för kommunen att ge service i det egna hemmet försvåras och fördröjas. För att kvarboendet ska kunna kännas tryggt, krävs att kommunen har beredskap för snabb och säker förmedling av andra typer av äldreboendestäder när akuta behov uppstår.

En god vård och en innehållsrik vardag för den äldre som har behov av hemtjänst eller särskilt boende är mycket viktigt, men också möjligheten att av t ex hälsoskäl vistas utomhus för att ålderdomen inte ska bli för isolerad. Då är det viktigt att personalen både har tid och möjlighet att följa med samt ibland motivera till utevistelse.

Jag kan i allt väsentligt ställa mig bakom de 100 förslagen till åtgärder i utredningen. Bland de 100 punkterna finns ett antal förslag som staden redan arbetar med. Som exempel kan nämnas försök med enklare hemtjänstinsatser med en förenklad biståndsbedömning under ett visst antal timmar per månad. Detta projekt startar under hösten 2004 som ett projekt i ett år, i två stadsdelar. Stockholms stad genomför för närvarande kraftiga satsningar på kompetenshöjande insatser för vårdpersonal. Hitintills

har ca 500 av sammanlagt 1 600 vårdbiträden fått grundutbildning till undersköterskor eller vårdbiträden. Det satsas också på omfattande fortbildningsinsatser för biståndshandläggare, sjuksköterskor, sjukgymnaster och arbetsterapeuter. Det genomförs samarbetsprojekt med skolor för att minska generationsbarriärerna. Stockholm har anhörigstöd i form av hemvårdsbidrag och rätt till 4 tim avlösning och avlastning per vecka, anhörigutbildning m.m.

I övrigt vill jag instämma i stadsledningskontorets synpunkter.

Jag föreslår kommunstyrelsen besluta följande

Som svar på remissen överlämnas denna promemoria.

Stockholm den 9 september 2004

MARGARETA OLOFSSON

Borgarrådsberedningen tillstyrker föredragande borgarrådets förslag.

Reservation anfördes av borgarråden *Kristina Axén Olin* och *Sten Nordin* (båda m) och *Jan Björklund* (fp) enligt följande.

Vi föreslår borgarrådsberedningen föreslå kommunstyrelsen besluta att i huvudsak godkänna förvaltningens förslag till yttrande och därutöver anföra.

Stadsledningskontoret har på ett förtjänstfullt sätt belyst och analyserat förslagen i slutbetänkandet från den parlamentariska äldreberedningen SENIOR 2005. Det är glädjande att äldrepolitiken nu tydligt tar avstamp i en värdegrund som betonar människors olikheter och behov av en sammanhållen politik med stor respekt för enskilda individer. En sådan värdegrund är nödvändig för att långsiktigt bygga ett samhälle där enskilda människors behov och önskemål får ~~slutbeträffande~~ stöd. Slutbeträffandet har utan tvekan tillfört värdefull kunskap inför utformandet av framtidens äldrepolitik. Att identifiera hinder och möjligheter är avgörande för att den framtida politiken skall genomsyras av medmänsklighet och respekt. Politik handlar i grund och botten om respekt, oavsett område. Respekt för människors olikheter, drömmar och förhoppningar. Respekt för människors önskemål och behov.

Flertalet av de 100 förslag som presenteras är i grunden positiva, varför det är tråkigt att utredningen inte konkretiseras i direkta åtgärder. Denna brist i utredningen riskerar att försena angelägna satsningar, men avslöjar också utredningsmajoritetens oförmåga till kreativitet och nytänkande. Utredningen förlorar således styrka och trovärdighet genom att låta cementserad och misslyckad politik ligga fast utan resonemang kring möjliga alternativ.

Bristen på nytänkande exemplifieras tydligt i resonemanget om att öka människors vilja och möjlighet att förvärvsarbeta längre. Sådana resonemang blir svåra att föra om man inte samtidigt är beredd att ompröva beskattningen på arbete i Sverige. Det bästa sättet att göra det mer intressant för äldre att stanna kvar på arbetsmarknaden handlar nämligen om att sänka skatten på arbete. Subventionerade hushållsnära tjänster skulle också kunna påverka människors vilja och möjlighet att förvärvsarbeta vid högre ålder.

Grundläggande för den framtida äldreomsorgen måste vara att göra fler delaktiga i arbetet. Det är naivt att tro att kommunala monopol och bristande valfrihet kommer att skapa grogrund för den delaktighet och medmänsklighet som är nödvändig för att uppnå målen i utredningen. Synsättet att enbart offentlig verksamhet kan sköta äldreomsorg måste brytas och idén om att bara det offentliga kan ta ansvar måste bekämpas. Samtidigt måste det offentliga åtagandet definieras så att den enskilde vet vad hon/han kan förvänta sig för stöd.

Rätten att välja boende är i dagsläget inte helt klarlagt. Kvarboendepincipen är synnerligen stark medan rätten till särskilt boende är svag. Inte minst här i Stockholm ser vi med oro på att

omstruktureringen av servicehus till seniorboende minskar möjligheten för äldre att erhålla en bostad med särskilt stöd.

Den insats som många anhöriga gör måste uppmärksammas mer och stödet till anhöriga utvecklas. Det behövs en mer flexibel syn på hur stödet kan utformas och det skall ske i nära samverkan med den anhörige.

Slutligen bör understrykas att utredningen nästan helt saknar en diskussion om innehållet i äldreomsorgen. I SENIOR 2005 framgår att alla människor, oavsett ålder, skall ha inflytande över sitt vardagsliv. En sådan målsättning rimmar förstås illa med en verklighet där äldreomsorgen i huvudsak levereras av kommunala monopol utan valfrihet.

Vi vill gå ett steg längre och låta de äldre välja fritt genom ett pengsystem - äldrepeng. Tråkigt nog kan konstateras att det inom ramen för SENIOR 2005 inte getts möjlighet att föra sådana diskussioner då frågor om finansiering och huvudmannaskap helt utelämnats.

Vad gäller utredningens detaljförslag hänvisar vi till de borgerliga reservationerna i utredningen SENIOR 2005.

ÄRENDET

Den parlamentariska äldreberedningen SENIOR 2005 har haft i uppdrag av regeringen att skapa förutsättningar för en långsiktig utveckling av äldrepolitiken. Den 1 oktober 2003 överlämnade beredningen SENIOR 2005 sitt slutbetänkande; Äldrepolitik för framtiden - 100 steg till trygghet och utveckling med en åldrande befolkning (SOU 2003:91). I enlighet med de direktiv som regeringen givit beredningen har arbetet utgått från de förändrade krav som ställs på samhället när både antalet och andelen äldre i befolkningen ökar. Beredningens analyser och förslag skulle enligt regeringens direktiv utformas med tanke på äldres situation i samhället från 2005 och framåt.

Utredningen i sammanfattning

Utgångspunkter för beredningens arbete har i första hand varit omvärldsfaktorer och attityder. Äldrepolitiken behöver, som all annan politik, en värdegrund som gör gällande människans behov av trygghet och utveckling. (Utredningens sammanfattning bilägges, bilaga 2).

Utredningen har i huvudsak arbetat med följande frågor:

- ? Riv ålderstrappan och forma flexibla livsloppsmönster
- ? Bryt åldersbarriärer
- ? Planera för ett aktivt åldrande
- ? Stärk sammanhållningen och ansvarstagande över generationsgränser
- ? Tydliggör och säkerställ det offentliga åtagandet för vård och omsorg om äldre
- ? Öka människors vilja och möjligheter att förvärvsarbeta fram till pensioneringen och därefter
- ? Öka och ta tillvara människors engagemang i politiska beslutsprocesser, kulturliv och social ekonomi
- ? Öka möjligheterna för människor med utsatta livslopp att vara aktiva och delaktiga i samhället under åldrandet
- ? Synliggör och bekämpa negativ särbehandling av människor med hög ålder
- ? Stärk utvecklingen av ny teknik för äldre människor
- ? Öka människors möjligheter att ta ansvar för boende och livsmiljö under åldrandet
- ? Möjliggör ett aktivt åldrande för människor som behöver vård och omsorg
- ? Öka möjligheterna till möten mellan människor över generationsgränser
- ? Förtydliga stödet till anhöriga/närstående till äldre människor som är i behov av vård och omsorg
- ? Förslag till mål och strategi:
 - De nationella målen - lag om äldrepolitik
 - Trygghetsmålet: Alla ska kunna åldras i självständighet
 - Utvecklingsmålet: Alla ska kunna bidra till samhällsutvecklingen och bemötas med respekt.

REMISSER

Ärendet är för synpunkter remitterat till stadsledningskontoret, kommunstyrelsens äldreomsorgsberedning, kommunstyrelsens pensionärsråd, stadsdelsnämnderna Farsta, Kista och Norrmalm.

Stadsledningskontorets tjänsteutlåtande av den 29 juni 2004 är i huvudsak av följande lydelse.

Stadsledningskontoret redovisar med detta tjänsteutlåtande synpunkter på 100 steg till trygghet och utveckling med en åldrande befolkning som SENIOR 2005 föreslagit. Stadsledningskontoret delar i stort utredningens beskrivning av problem och även förslag till åtgärder.

Utredningen sätter på ett förtjänstfullt sätt ord på ett antal fenomen som är kända men som ännu inte definierats. Med SENIOR 2005 har äldrefrågor lyfts fram som äldrepolitik och är inte bara en fråga om vård och omsorg.

Stadsledningskontoret ser positivt på utredningen generellt och speciellt förslaget om att det offentliga åtagandet bör definieras så att den enskilde vet vad man kan förvänta sig vad gäller vård och omsorg och vad man själv måste planera för. Andra förslag som är av vikt är att möjliggöra för äldre att vara aktiva i arbetslivet längre samt att synliggöra och bekämpa negativ särbehandling av äldre.

SENIOR 2005 presenterar de 100 förslagen i block och stadsledningskontoret har valt att sammanställa och lämna synpunkterna under de rubriker som de presenteras i utredningen. Stadsledningskontoret har i första hand lämnat yttranden över de förslag som är viktiga för att kunna klara morgondagens generationsskifte.

Stadsledningskontoret anser att mycket i SENIOR 2005 är självklarheter och att hela utredningen i mångt och mycket kommit att likna ett uppslagsverk. Utredningen kunde gjorts kortare och därmed mer tillgänglig.

Mål och inriktningar – förslag 1-2

De nuvarande nationella målen för äldrepolitiken har sammanfattats med ett ”trygghetsmål” och ett ”utvecklingsmål”, vilket är att betrakta som ett nytänkande och stadsledningskontoret instämmer i utredarens förslag. Här handlar det inte bara om vård och omsorg om äldre människor utan äldrepolitik i stort. I trygghetsmålet lyfts de självklarheter varje människa bör kunna förvänta sig. ”Alla människor ska kunna åldras i självständighet med möjligheter att vara aktiva och ha inflytande över vardagslivet samt med tillgång till god vård och omsorg”.

Med utvecklingsmålet följer möjligheter för både enskilda individer och samhället i stort. ”Alla människor ska oavsett ålder kunna utvecklas som individer, påverka och bidra till samhällsutvecklingen samt bemötas med respekt”. Att alla ska kunna bidra till samhällsutvecklingen är för många en självklarhet men som idag begränsas för en del enbart på grund av ålder. Stadsledningskontoret anser att förslaget att komplettera de nationella målen för äldrepolitiken med fem inriktningar, ”nycklar”, för det fortsatta arbetet är nödvändigt för att en förändring ska komma till stånd vad gäller synen på åldrandet och äldre människor. Av utredningen framgår att de fem inriktningarna bygger på de principer för äldre människor som FN antog 1991. De går också helt i linje med Europeiska kommissionen som, inför FN:s andra världsäldremöte i Madrid 2002, fastslagit att åldrande inte är en fristående fråga som ska behandlas för sig. EU:s syn på åldrandet utvecklas som en del av en övergripande strategi som syftar till att mobilisera alla människors fulla potential i alla åldrar. Stadsledningskontoret anser att det är en nödvändighet att det offentliga ansvaret för vård och omsorg om äldre människor tydliggörs och säkerställs. Det är också nödvändigt för att den enskilde individen ska kunna ta eget ansvar för sin situation och själv kunna planera för ett aktivt åldrande.

Genomförande, uppföljning och utvärdering – förslag 3-10

Arbetet med att uppnå de nationella målen för äldrepolitiken föreslås bygga på en samlad strategi. Stadsledningskontorets delar utredningens förslag att det är bra att äldrepolitiska frågor synliggörs och integreras inom andra berörda politikområden.

Öka människors vilja och möjlighet att förvärvsarbeta fram till pensioneringen och därefter – förslag 11-20

Utredningen föreslår att regeringen bör etablera ett femårigt nationellt projekt med syfte att stärka de äldres (50+) ställning och deltagande i arbetslivet. Stadsledningskontoret delar

utredningens uppfattning och vill framhålla att det är viktigt att det skapas incitament för arbetsgivaren för att få människor att arbeta längre.

Vidare föreslås forskning för att möta de frågor som kommer att bli aktuella på den framtida arbetsmarknaden med en åldrande arbetskraft och generationsskiften. Stadsledningskontoret bedömer att mycket av kunskapen redan finns och att det nu gäller att ta tillvara och utveckla arbetslivet.

Utredarna uppmanar parterna på arbetsmarknaden att granska och överväga förändringar av pensionsavtalen så att dessa ger större möjligheter till flexibilitet vid utträdet från arbetslivet. Stadsledningskontoret instämmer med utredningen och en förändring av pensionsavtalen och deltidslösningar i arbetslivet är nödvändiga om man ska kunna få fler att delta i arbetslivet under längre tid.

Vidare föreslås regeringen ta initiativ till att utveckla nya system för studiefinansiering för vuxna. Stadsledningskontoret ställer sig tveksam till förslaget men kan inse att det i vissa situationer kan finnas skäl till att äldre personer ges möjlighet att ta del av systemet för studiefinansiering.

Öka och ta tillvara äldre människors engagemang i politiska beslutsprocesser, kulturliv och social ekonomi – förslag 21-27

Av utredningen framgår att det är viktigt att de politiska partierna tar ett större ansvar för förnyelse av demokrati och medborgarrollen så att det inte blir liktydigt med förnyring. Stadsledningskontoret anser att det inte bör finnas någon övre åldersgräns och att det även är viktigt att den yngre generationen engageras. Den politiska representationen bör vara en spegling av hur samhället ser ut, både vad avser kön och ålder.

Utredarna menar att människor i alla åldrar måste omfattas av arbetet med att utveckla inflytande och delaktighet i lokalsamhället samt att äldre människors delaktighet i kultur- och fritidsaktiviteter bör utvecklas. Stadsledningskontoret delar utredningens uppfattning men vill framhålla att hur aktiv man är som äldre många gånger är en spegling av hur aktiv man varit som ung. Det är dock viktigt att för den som så önskar, ska ålder eller brist på tillgänglighet inte vara ett hinder för att kunna delta aktivt i samhället.

Öka möjligheterna för människor med utsatta livslopp att vara aktiva och deltagande i samhället under åldrandet – förslag 28-35

Utredningen föreslår att forskningen om utsatta livssituationer under åldrandet och vilket samband denna utsatthet har med tidigare delar av livsloppet måste förbättras. Stadsledningskontoret delar utredningens synpunkter men det är också viktigt att se till hur forskningen implementeras i verksamheterna. Utsatta grupper oavsett ålder bör särskilt uppmärksammas. Stadsledningskontoret ser positivt på förslaget om att åldersgränsen för bilstöd ändras så att den som är i behov av bilstöd även kan få det efter 65 år för att kunna förvärvsarbeta.

Synliggör och bekämpa negativ särbehandling på grund av hög ålder – förslag 36-42

Utredningen föreslår att en samlad diskrimineringslagstiftning där ålder är en av flera diskrimineringsgrunder införs. Stadsledningskontoret instämmer med utredarna att förslaget är av betydelse. Genom lagstiftning görs en kraftfull markering som kan vara av värde för att kunna påverka åldersdiskriminering och snabbare få till stånd attitydförändringar vad gäller åldrande och äldre människor. Vidare delar stadsledningskontoret utredningens synpunkter att det vid statistiska undersökningar inte finns någon anledning att ha en övre åldersgräns.

Stärk utvecklingen av ny teknik för äldre människor – förslag 43-47

Utredningen föreslår att insamlandet av offentlig statistik om tillgång till och användning av teknik bör förbättras så att diskriminerande urval undanröjs. Stadsledningskontorets mening är att en övre åldersgräns medför ett missvisande statistiskt underlag. Det framgår även i utredningen att ett viktigt led i detta är att påverka det europeiska förslaget om 74 år som övre åldersgräns i EU-gemensamma undersökningar om individers IT-användning ändras.

Stadsledningskontoret instämmer, då en övre åldersgräns endast utesluter en del på grund av hög ålder och kunskapen om t.ex. äldre teknikanvändare inte synliggörs.

Forskning om äldre människors vardagsliv finns men uppgifter om äldre människors teknikanvändning saknas. Att synliggöra gruppen äldre som användare av ny teknik kan medföra intresse från producenterna att anpassa och stärka utvecklingen av ny teknik för denna grupps ändamål och behov. Information om redan befintlig teknik och hur dessa kan nyttjas är också viktigt.

Öka människors möjlighet att ta ansvar för sin hälsa under åldrandet – förslag 48-53

Utredningen föreslår att regeringen bör ta initiativ till att utarbeta en nationell strategi för förebyggande hälsoarbete under åldrandet så att folkhälsopolitiken kan utvecklas ytterligare inför de förestående demografiska förändringarna. Stadsledningskontoret anser att det skulle vara bra med en nationell strategi för förebyggande hälsoarbete under förutsättning att denna strategi omfattar alla åldrar, inte bara äldre. Stadsledningskontoret anser däremot inte att en ”Äldresäkerhetsdelegation”, som utredarna anser att regeringen bör tillsätta, skulle kunna tillföra något. Det finns idag god kunskap om vilka olycksrisker som finns för äldre personer. Den viktigaste samhällsinsatsen skulle vara att föra ut information så att den enskilde kan ta ansvar för sin hälsa.

Öka människors möjligheter att ta ansvar för boende och livsmiljö under åldrandet – förslag 54-63

Stadsledningskontoret delar utredarnas uppfattning att den enskilda individen måste ta ett större eget ansvar när det gäller att planera sitt boende på äldre dagar. Det finns i detta sammanhang en del inbyggda trögheter som inte underlättar för personer som vill byta bostad till en mer ändamålsenlig och tillgänglig bostad. Då boendekostnaden i många fall blir högre för den enskilde finns en risk att många avstår. Stadsledningskontoret vill påpeka att bostadstilläggen inte följt med i de senaste årens kostnadsutveckling och att detta också utgör ett hinder. Utredarna menar att informationen till den enskilde om boendets och livsmiljöns betydelse under åldrandet behöver förbättras. Stadsledningskontoret delar den uppfattningen.

Bra boendemiljöer med hög tillgänglighet och service är avgörande för att äldre med olika former av funktionshinder ska kunna bo kvar i ordinärt boende. Det blir allt vanligare att den service som tidigare fanns i närområdet läggs ned och istället flyttar sin verksamhet till större kommersiella centra. Bland den viktigaste servicen för äldre är post och apotek. Utredarna anser att staten bör ta ett ökat ansvar för att post- och teletjänster organiseras så att äldre personer som bor i landsbygds- och glesbygdsområden får möjlighet att leva ett självständigt liv. Stadsledningskontoret anser att detta är viktigt för alla äldre, även de som bor i tätorter eller förorter. annat sätt att öka tillgängligheten för äldre och funktionshindrade, menar stadsledningskontoret, är att utöka det lokala näten för servicebussar.

Utredningen utgår från att den kommitté som på uppdrag av regeringen ser över plan- och bygglagstiftningen behandlar frågor om regelverket för fysisk tillgänglighet i nyproduktion och befintligt fastighetsbestånd samt när det gäller tillgången till handel och extern service i olika delar av landet. Stadsledningskontoret anser att det är viktigt att samhället tar ansvar för tillgängligheten och att frågan bör prioriteras.

Förbättra kunskaperna om vad tillgång till service i hemmet betyder för självständighet och hälsa – förslag 64-67

Under denna rubrik förespråkar utredarna att man ska utveckla olika former av behovsbedömningar inom ramen för nuvarande socialtjänstlag där det även ska vara möjligt att förenkla behovsbedömningen. Utredarna föreslår vidare att regeringen ska ge Socialstyrelsen i uppdrag att stödja utvecklingen av metoder för seriösa men enklare biståndsbedömningar.

I Stockholms stad påbörjas under hösten 2004 ett ettårigt försök i två stadsdelsnämnder med förenklat biståndsbeslut för personer 80 år och äldre avseende serviceinsatser i hemmet upp till fyra timmar per månad. Försöket innebär även att den enskilde själv ska kunna avgöra vilka serviceinsatser han eller hon har behov av. Stadsledningskontoret kommer noga att följa upp och utvärdera detta försök.

En utveckling av den enskildes möjligheter att påverka innehållet i den hjälp som beviljas anser stadsledningskontoret är intressant. Det kan sannolikt göra att behovsbedömningen blir

något förenklad och förmodligen upplevs som mindre byråkratisk för den enskilde. Stadsledningskontoret anser dock att en utveckling som innebär att alla över en viss ålder har rätt till vissa insatser, oavsett funktionshinder, starkt är förknippad med det offentliga åtagandet och att en prioritering därför måste göras.

Möjliggör ett aktivt åldrande för människor som behöver vård och omsorg – förslag 68-72

Stadsledningskontoret delar utredarnas mening att det är viktigt att äldre personer som är i behov av vård och omsorg ändå ska kunna erbjudas möjligheter att vara aktiva. I detta sammanhang är det viktigt med en helhetssyn vid boendeplanering av både ordinära bostadsområden och särskilda boenden. Trevliga miljöer bör skapas både inne och ute som kan tjäna som träffpunkter. Det är också angeläget att ta tillvara och stimulera de aktiviteter som anordnas av föreningar och frivilliga organisationer.

Inom de särskilda boendena anser stadsledningskontoret att det är värdefullt med återkommande kulturaktiviteter. I Stockholms stad finns utbildade kulturombud bland äldreomsorgspersonalen som har till uppgift att särskilt beakta dessa frågor inom verksamheten.

Vad gäller förslaget om att huvudmännen för vård och omsorg på ett bättre sätt måste uppmärksamma de äldres behov av rehabilitering, habilitering och funktionsuppehållande träning, menar stadsledningskontoret att detta förutsätter en god samverkan mellan kommuner och landsting.

Beakta effekter på förhållandet mellan åldersgrupper vid politiska beslut och i samhällsplanering – förslag 73-75

Utredningen föreslår att regeringen bör pröva möjligheterna att mer systematiskt belysa effekterna för olika åldersgrupper i samband med uppdrag som gäller generella välfärdsfrågor. Stadsledningskontoret anser att det skulle vara värdefullt.

När det gäller planering av bostadsområden är det viktigt att dessa inte ålderssegregeras. I de undersökningar som gjorts har det tydligt framgått att flertalet äldre vill bo i ett bostadsområde som är åldersblandat.

Öka möjligheterna till möten mellan människor över generationsgränser – förslag 76-80

I utredningen förs ett resonemang huruvida generationsmotsättningar har ökat på senare år eller inte. Stadsledningskontoret anser inte att det finns belägg för att generationsmotsättningarna har ökat. I många rapporter framhålls att de flesta äldre har regelbunden kontakt med yngre släktingar. Stadsledningskontoret anser att det är av intresse för staden att följa denna fråga.

Det är viktigt att det finns mötesplatser för människor i olika åldrar. Bibliotek, simhallar och medborgarkontor är exempel på sådana mötesplatser som redan finns och som kan vidareutvecklas som sådana. Stadsledningskontoret delar också utredarnas mening att mötesplatserna i det offentliga livet för människor i olika åldrar måste bli fler.

Breda och fördjupa de politiska processer som formar det offentliga åtagandet för vård och omsorg om äldre – förslag 81-84

Utredningen föreslår att regeringen bör ta initiativ till breda diskussioner i samhället om hur det offentliga åtagandet för vård och omsorg om äldre kan tydliggöras i ett samhälle där antalet och andelen äldre ökar. Detta samtidigt som det offentliga åtagandet säkerställs avseende finansiering och personalförsörjning. Utredarna menar att en utgångspunkt för dessa diskussioner kan vara de fyra scenarier som presenteras i utredningen. Den juridiska vägen, den politiska vägen, förvaltningsvägen och expertvägen representerar möjliga framtida vägar till vård och omsorg om äldre människor utifrån olika scenarier.

Stadsledningskontoret menar att det finns anledning att anta att kraven på vård och omsorg kommer att öka i framtiden. Det är därför särskilt viktigt att samhället politiskt tar diskussionen och även besluten om det offentliga åtagandet när det gäller vård och omsorg om äldre människor.

Följ upp prioriteringar och utveckla prioriteringsunderlag inom vård och omsorg om äldre – förslag 85-89

Stadsledningskontoret anser att en diskussion om prioriteringar inom vård och omsorg om äldre är viktig att föra. Om det offentliga åtagandet tydliggörs kommer det också indirekt att leda till ett prioriteringsunderlag.

Utredarna föreslår att man ska införa individbaserad statistik inom vård och omsorg om äldre. Stadsledningskontoret anser att man bör överväga om syftet och nyttan med sådan statistik uppväger de arbetsinsatser som krävs. I det pågående Kungsholmsprojektet finns möjlighet att ta del av individbaserad statistik.

Formulera en kvarboendeprincip – förslag 90-94

Stadsledningskontoret delar utredarnas mening att det bör göras en utvärdering av vad kvarboendet innebär ur ett samhällsekonomiskt perspektiv. Den enskildes önskemål om att få bo kvar i sitt ordinära boende även om behovet av vård och omsorg är stort ska så långt det är möjligt tillgodoses. Det kan dock finnas skäl att föra en diskussion om det kan finnas gränser och i så fall var de gränserna går när samhället inte längre kan tillgodose önskemål om kvarboende i ordinärt boende.

Under senare år har många kommuner fokuserat och satsat resurser på de särskilda boendena. Ut- och ombyggnadsplaner av särskilda boenden har tagits fram i förhållande till befolkningsutvecklingen och särskilda investeringsplaner har fastslagits. För att möta de ökade behoven av hjälp i hemmet krävs på motsvarande sätt en planerad utveckling av hemtjänsten där hänsyn tas till de kostnader som det innebär i form av personal, hemsjukvård, bostadsanpassning och åtgärder för att förbättra tillgänglighet och service i närområdet. Det är också viktigt att betona att även primärvården med dess hemsjukvård kommer att vara i behov av att utvecklas i en situation där allt fler äldre bor kvar i ordinärt boende samt att samverkan mellan kommuner och landsting måste vidareutvecklas.

Om ambitionen är att i framtiden än mer eftersträva kvarboende för äldre i behov av mycket vård och omsorg krävs en bred planering av detta. Det finns flera huvudmän som har ansvar för olika delar som påverkar förutsättningarna. Det handlar om ansvarsområden som kommunen har såsom hemtjänst, dagverksamhet, bostadsanpassning, tillgänglighetsfrågor, trafikplanering, renhållning, annan kommunal service samt verksamhet som bedrivs av kommunala bolag. Landstingens ansvar handlar om hemsjukvård, akutsjukvård, färdtjänst och kollektivtrafik. Även staten har ett ansvar när det gäller service såsom tillgång till post och apotek samt trygghets- och säkerhetsfrågor som polisen ansvarar för. Privata företag, föreningar och frivilliga organisationer bör också involveras i planeringen då de kan representera viktiga delar av service och aktiviteter. Alla dessa samhällskostnader måste inkluderas vid en utvärdering av kvarboendet. I ett samhällsekonomiskt perspektiv bör dessa samhällskostnader sedan jämföras med motsvarande kostnader för att bygga ut särskilda boenden.

Stadsledningskontoret delar utredarnas uppfattning att regeringen behöver initiera en översyn av begreppet särskilda boendeformer och konsekvenserna av det i annan lagstiftning. Stadsledningskontoret anser att det även i framtiden kommer att finnas behov av särskilda boendeformer för äldre med mycket stora behov av vård och omsorg. Då kvarboendeprincipen ska tillämpas kommer dock dessa boendeformer att likna varandra så pass mycket att man egentligen skulle kunna tala om en form av särskilt boende med heldygnsoomsorg; Äldreboende med olika inriktningar. Exempel på olika inriktningar för äldreboenden är demens-, psykiska och somatiska sjukdomar.

Förtydliga stödet till anhöriga/närstående till äldre människor som behöver vård och omsorg – förslag 95-100

Utredningen föreslår att kommunernas skyldighet att stödja anhöriga/-närstående ska lagregleras. Stadsledningskontorets delar utredarnas uppfattning att det är viktigt att de som vårdar anhöriga/närstående i hemmet ska få stöd och möjlighet till avlösning i olika former. Stadsledningskontorets uppfattning är att stöd till anhöriga /närstående redan är reglerat i socialtjänstlagen kap. 5 §10. Det är viktigt att information om möjlighet till stöd och avlösning för anhörig-/närståendevårdare blir allmänt känt. Det är också av vikt att beslut om dessa insatser blir verkställda.

Utredningen föreslår vidare att ansvaret för tekniska hjälpmedel till anhörigvårdare/närståendevårdare ska utredas. Stadsledningskontoret delar här utredningens förslag. Stadsledningskontoret har respekt för att utredningen inte fört resonemang om ekonomiska konsekvenser av de förslag som lämnats. I det fortsatta utredningsarbetet är det nödvändigt att ekonomiska konsekvenser belyses som en del av kommande beslutsunderlag. Vidare förutsätter stadsledningskontoret att staten inte beslutar om ett utökat kommunalt ansvar med mindre än att motsvarande finansiering ges.

Farsta stadsdelsnämnd beslöt den 26 augusti 2004 att som svar på remissen till kommunstyrelsen överlämna och i huvudsak återropa stadsdelsförvaltningens tjänsteutlåtande samt att därutöver anföra följande.

Nämnden ser liksom förvaltningen positivt på förslagen i betänkandet. Möjligen är det lite för lite nytänkande. Vi är mycket positiva till att medverka i utvecklingen av äldrepolitiken, inte minst åtgärder för att öka allas möjligheter att vara aktiva och delaktiga i samhället, att alla ska få en god livskvalité.

Nämnden vill särskilt lyfta fram behovet av att i många av SDN Farstas områden, med hus byggda på 40-talet, finna ekonomiska lösningar så att hissar kan installeras. Detta för att öka tillgängligheten för alla. En ökad rörlighet på bostadsmarknaden ökar förutsättningarna för dessa lösningar. Detta kan ske genom ombyggnad/tillbyggnad av några fastigheter inom kvarteren.

Nämnden vill så långt möjligt arbeta efter kvarboendepincipen. Denna förutsätter dock hissar, ibland annan ombyggnad och teknisk stöd, flexibel och nära sjukvård och hemtjänst samt att den äldre själv anser att detta ger ett tryggt och gott boende.

Nämnden vill slutligen peka på vikten av att anhöriga som gör en stor insats i stöd till sjuka äldre ska få ett bra stöd. Detta gäller inte minst tillfällig avlastning vid behov.

Reservation anfördes av ledamoten *Birgitta Holm m fl (m)*, bilaga 1.

Reservation anfördes av vice ordföranden *Madeleine Sjöstedt (fp)* som yrkade bifall till förvaltningens förslag.

Farsta stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande av den 23 juni 2004 är i huvudsak av följande lydelse.

Förvaltningen finner tankegångarna i betänkandet och det arbetssätt som SENIOR 2005 har använt sig av som intressanta. Beredningens ansats att se äldrepolitiken som en fråga som berör flera samhällsområden och ha ett långsiktigt perspektiv är bra.

SENIOR 2005 lanserar att livsloppsperspektivet ska bilda utgångspunkt för ett nytt synsätt på åldrandet, något som förvaltningen instämmer i. Ett flexiblere livsloppsmönster kan underlätta att utbildning, arbete, samhällsengagemang och fritid kan ske parallellt i alla åldrar utifrån individuella önskemål och inte förknippas med vissa åldrar samt att det kan bidra till en frigörelse från roller och begränsningar som är befästa i dagens struktur. För detta krävs en positiv förväntan från samhället att de äldre kan och vill bidra istället för en förväntan att de ska lämna plats och dra sig undan till avgränsade områden.

Förvaltningen instämmer också med SENIOR 2005 att de avgörande besluten om livsloppet måste fattas av individen själv. Idag påverkas och begränsas dessa beslut starkt av förutsättningar som politiker och andra beslutsfattare ger. Förutsättningar måste ges för att möjliggöra nya och flexiblere former för livsloppsmönster utan (ytterligare) åldersuppdelningar.

Trots denna ambition till nytänkande finns det dock en tendens att förslagen landar i välkända och ganska traditionella lösningar. Beredningens analyser och slutsatser avser i första

hand personer som är födda fram till mitten av 50-talet, d.v.s. dagens 50-åringar och äldre. Om målet för den nationella äldrepolitiken såsom beredningen föreslår ska vara att "alla människor skall kunna åldras i självständighet med möjligheter att vara aktiva och ha inflytande över vardagslivet samt med tillgång till god vård och omsorg" (trygghetsmålet) och att "alla människor skall oavsett ålder kunna utvecklas som individer, påverka och bidra till samhällsutvecklingen samt bemötas med respekt" (utvecklingsmålet) krävs förändringar tvärs över flera samhällssektorer. Detta innebär att de samhällsförändringar som kan förändra synsätt och förutsättningar i det långsiktiga perspektivet måste utgå från dagens yngre befolkning.

Allt pekar på att människor i framtiden måste arbeta längre än till nuvarande pensionsålder. Det är heller inget konstigt med det så länge medellivslängden fortsätter att öka och medför många friska år i en människas liv efter dagens pensionsålder. Det är också samhällsekonomiskt mer lönsamt att ha människor i arbete än att försörja dem genom pensioner. Men detta handlar framförallt om de som är kring 40 år eller yngre idag och mindre om dagens 55-65-åringar.

Allt tyder på att både för den enskildes hälsa och välbefinnande och för samhällsekonomin måste vi ha ett arbetsliv som förutsätter att vi kan arbeta längre än idag. Det är angeläget att förutsättningarna för detta klargörs snarast för att medge yngre människor möjlighet till egen planering i ett livslöppsperspektiv samtidigt som en sådan utveckling inte ska behöva kännas hotande för personer nära dagens pensionsålder. Detta innebär också att vi måste skapa ett arbetsliv som förebygger fysiska och psykiska skaderisker, ge människor större inflytande över sitt arbete, ge förutsättningar för kompetensutveckling, ta tillvara erfarenhet och engagemang, ge människor förutsättningar för utveckling i livslöppsperspektivet.

Förvaltningen vill understryka att utformningen av den framtida äldrepolitiken måste utgå från grundläggande värden såsom jämlikhet, lika rättigheter oavsett egen ekonomi, solidarisk finansiering och lika bra vård och omsorg över hela landet.

Förvaltningens synpunkter på konkreta förslag i betänkandet

Nedan redovisas förvaltningens synpunkter på innehållet i de kapitel som innehåller konkreta förslag.

Kapitel 3. En ny dagordning för äldrepolitiken

SENIOR 2005 pekar på vikten och behovet av väl underbyggda beslut samt tydliga målformuleringar där äldrepolitiken ska tas på samma allvar avseende organisation och uppföljning, som gäller för övriga politikområden. Satsningar som kan göra Sverige till ett exempel på hur en åldrande befolkning kan vara en tillgång ska prioriteras.

Förvaltningen vill framhålla vikten av att frågor om åldrande och äldre människor inkluderas inom alla politikområden. Det finns också ett stort behov av att skapa en gemensam grund som bygger på generella, politiskt gränsöverskridande och över mandatperioderna hållbara lösningar. Denna grund kan sedan kompletteras med tillfälliga och/eller riktade lösningar, t.ex. när det gäller anpassning till olika generationers behov.

I förslagen 1-2 föreslår Senior 2005 åtgärder för mål och inriktningar

I förslag 1 föreslås att nuvarande nationella mål för äldrepolitiken ersätts med två nya mål för trygghet och utveckling där åldrandet är en gemensam nämnare men som också innebär variationer och mångsidighet, d.v.s. det som äldrepolitiken ska syfta till att uppnå avser alla åldrar.

- Trygghetsmålet: alla människor skall kunna åldras i självständighet med möjligheter att vara aktiva och ha inflytande över vardagslivet samt med tillgång till god vård och omsorg.
- Utvecklingsmålet: alla människor skall oavsett ålder kunna utvecklas som individer, påverka och bidra till samhällsutvecklingen samt bemötas med respekt.

De nationella målen föreslås därför i punkt 2 att kompletteras med fem inriktningar för det fortsatta arbetet med att ta bort ålderstrappan och åldersbarriärer samt ett flexiblere livslöppsmönster som grundstenar. *Det är dess inriktningar som behandlas i kapitel 4-8.*

Förvaltningen är positiv till beredningens nytänkande avseende förändringen av de etablerade åldersstrukturerna. Ett förutsättningslöst förhållande till ålder till förmån för individuell förmåga och kunskap är en förutsättning för att ambitionerna i SENIOR 2005 ska kunna förverkligas.

I förslagen 3-10 föreslår SENIOR 2005 åtgärder för genomförande, uppföljning och utvärdering.

I förslag 3 föreslås att äldrepolitiken ska utgöras av två pelare där den ena är att frågor om åldrande och äldre ska inkluderas inom alla berörda områden och den andra att lösningar som är nödvändiga för människor över en viss ålder ska urskiljas och säkerställas.

Förslagen 4-9 handlar om regeringens och andra aktörers ansvar i frågorna. Utredningen föreslår inrättande av en nationell ledningsgrupp för äldrepolitik och tillsättande av en kommitté som utreder både de samhällsekonomiska och regionala effekterna av en åldrande befolkning i syfte att skapa bred politisk enighet om långsiktigt hållbara lösningar samt översyn av värdegrundsfrågor, tillämpning av och metoder för att inlemma äldrefrågor i alla andra politikområden.

SENIOR 2005 konstaterar genomgående risken för segregering av den äldre åldersgruppen. Förvaltningen vill därför avseende punkterna 4-9 framhålla risken för segregering om förslagen inte hanteras med varsamhet.

Kapitel 4. Riv ålderstrappan och forma flexibla livsloppsmönster

SENIOR 2005 framhåller att ett flexibla livsloppsmönster kan underlätta att utbildning, arbete, samhällsengagemang och fritid kan ske parallellt i alla åldrar utifrån individuella önskemål och inte förknippas med vissa åldrar samt att det kan bidra till en frigörelse från roller och begränsningar som är befästa i dagens struktur. För detta krävs en positiv förväntan från samhället att de äldre kan och vill bidra istället för en förväntan att de ska lämna plats och dra sig undan till avgränsade områden.

Förvaltningen instämmer med SENIOR 2005 att de avgörande besluten om livsloppet måste fattas av individen själv. Idag påverkas dessa beslut starkt av förutsättningar som politiker och andra beslutsfattare ger. Förutsättningar måste ges för att möjliggöra nya och flexibla former för livsloppsmönster utan (ytterligare) åldersuppdelningar.

I förslagen 11-20 föreslår SENIOR 2005 åtgärder för att öka människors vilja och möjligheter att förvärvsarbeta fram till pensioneringen och därefter.

Beredningen föreslår i förslag 11-13 ett femårigt nationellt projekt med syfte att stärka de äldres (50+) ställning i arbetslivet och öka arbetskraftsdeltagandet bland personer som är 50 år eller äldre, ytterligare forskning för att möta en framtida arbetsmarknad med en åldrande arbetskraft och generationsskiften samt om effekter på arbetskraftsutbudet om möjligheten till deltidspension förbättras.

Beredningen föreslår också att mått och metoder utvecklas för att följa förändringar av arbetskraftsdeltagandet för personer som är femtio år och äldre, att pensionsavtalen förändras så att större flexibilitet och rörlighet blir möjligt och ger ekonomiskt utbyte för den som vill arbeta efter 65 års ålder, samt att fakta om äldres företagande och om värdet av riktade insatser till äldre utifrån internationella exempel bör sammanställas.

I förslag 14 föreslås att arbetsmiljötillsynen utvecklas.

I förslag 17, 18 och 19 föreslår beredningen att informationen om det förväntade sammanlagda pensionsutfallet ska förbättras till enskilda, att nya studiefinansieringssystem för

vuxna utvecklas, samt att validering bör kunna tillämpas för personer som är 50 år eller äldre och som vill skaffa sig ny yrkeskompetens.

Förvaltningen instämmer med beredningen i att människor i framtiden måste arbeta längre än till nuvarande pensionsålder. Det är heller inget konstigt med det så länge medellivslängden fortsätter att öka och medför många friska år i en människas liv efter dagens pensionsålder. Det är också samhällsekonomiskt mer lönsamt att ha människor i arbete än att försörja dem genom pensioner.

Förvaltningen anser dock att utredningen koncentrerar sig för mycket kring de som idag är 50+. Det handlar enligt förvaltningens uppfattning framförallt om de som nu är kring 40 år eller yngre och mindre om dagens 55-65-åringar. Det är angeläget att förutsättningarna för detta klargörs snarast för att medge yngre människor möjlighet till egen planering i ett livslöppsperspektiv samtidigt som en sådan utveckling inte ska behöva kännas hotande för personer nära dagens pensionsålder.

Förvaltningen tillstyrker förslaget att utveckla arbetsmiljötillsynen. För att möjliggöra arbete i högre åldrar måste vi skapa ett arbetsliv som förebygger fysiska och psykiska skaderisker, ge människor större inflytande över sitt arbete, ge förutsättningar för kompetensutveckling, ta tillvara erfarenhet och engagemang, ge människor förutsättningar för utveckling i livslöppsperspektivet.

Det är bra om långsiktigt hållbara mått och beslutsunderlag kan tas fram. När man diskuterar pensionering är det viktigt att inte glömma bort att det finns många som inte kan arbeta så länge. En mer flexibel pensionsålder skulle ge människor friheten att själv få påverka sitt livslöppsmönster.

I förslagen 21-27 föreslår SENIOR 2005 åtgärder för att öka och ta till vara äldre människors engagemang i politiska beslutsprocesser, kulturliv och social ekonomi.

Förvaltningen anser att detta är ett arbete som gäller alla åldrar och särskilt de yngre. Grunden till ett socialt och politiskt engagemang läggs vid yngre ålder och vid frånvaro av engagemang så hjälper inte alla förutsättningar i världen för att få ett engagemang som äldre.

I förslagen 28-35 föreslår Senior 2005 åtgärder för att öka möjligheterna för människor med utsatta livslopp att vara aktiva och delaktiga i samhället under åldrandet.

Förvaltningen förutsätter att det som är beredningens huvudförslag, d.v.s. att frågor om äldre ska ingå i alla politikområden, kommer att gälla. Det behövs därför inga särlösningar på detta område.

Kapitel 5. Bryt åldersbarriärer

Negativ särbehandling på grund av ålder bör vara en diskrimineringsgrund bland andra enligt SENIOR 2005. Den äldrepolitik som föreslås i SENIOR 2005 syftar till att bryta åldersbarriärer och skapa förutsättningar för ett samhälle där människor inte utsätts för negativ särbehandling på grund av hög ålder. Att synliggöra och motverka negativ särbehandling handlar ytterst om att främja mänskliga rättigheter för alla samt om att skapa goda förutsättningar även för andra inriktningar inom äldrepolitiken.

I förslagen 36-42 föreslår SENIOR 2005 åtgärder för att synliggöra och bekämpa negativ särbehandling på grund av hög ålder.

I förslag 36 föreslås ett införande av en samlad diskrimineringslagstiftning där ålder ingår som en diskrimineringsgrund. I förslagen 37-39 föreslås en översyn av det statliga språkbruket, inkl. lagtexter, så att staten föregår med gott exempel på hur grundlagens förbud mot diskriminering

på grund av ålder ska tillämpas i det offentliga livet. I förslag 40 föreslås att statligt finansierad statistik inte bör innehålla några övre åldersgränser.

Förvaltningen ser förslagen som tillfredsställande då statens agerande får ses som tongivande för samhället i stort. Förvaltningen anser att förslagen även ska gälla offentliga myndigheter som kommun och landsting.

I förslagen 43-47 föreslår SENIOR 2005 åtgärder för att stärka utvecklingen av ny teknik för äldre.

Förvaltningen har i princip inga synpunkter på förslagen, men konstaterar att de har sin utgångspunkt i nuvarande äldre åldersgrupp och kommer att sakna relevans inom snar framtid. De blivande äldre har med sig andra förutsättningar och kunskap om ny teknik än den tidigare generationen.

SENIOR 2005 konstaterar att ett aktivt åldrande måste utgå från den enskildes egna intressen och önskemål, inte från en föreställning om hur äldre människor ska "aktiveras". Det innebär också att en uttalad vilja att dra sig tillbaka och inte vara aktiv i yttre mening måste respekteras.

Alla samhällets aktörer har ett ansvar för att så långt möjligt erbjuda lösningar för en åldrande befolkning. Det handlar om att undvika dyra sårlosningar och övervältring av ansvar på vård- och omsorgssektorn. Ett stort antal olika aktörer berörs av frågor om åldrande och vardagsliv, bl.a. flera olika kommunala förvaltningar, landsting, byggherrar och förvaltare, lokala näringsidkare, frivilligorganisationer, samfund och trafikföretag.

I förslagen 49-53 föreslår SENIOR 2005 åtgärder för att öka människors möjligheter att ta ansvar för sin hälsa under åldrandet.

I förslag 50 föreslås att olika organisatoriska lösningar för tvärsektoriella förebyggande insatser under åldrandet provas och följs upp.

Förvaltningen har deltagit i diskussioner och framskrivandet av många bra samverkansdokument genom åren men det är inte lätt att få samverkan att fungera i det praktiska arbetet.

I förslag 51 föreslås att kunskaperna ska öka hos nyckelgrupper inom samhällsplanering, socialtjänst, hälso- och sjukvård m.m. när det gäller möjligheterna att uppnå positiva effekter på äldre människors hälsa genom livsstilsförändringar som rökstopp, ökad fysisk aktivitet och ändrade kostvanor men också när det gäller betydelsen av kultur och natur.

Förvaltningen anser att det är oklart vilka yrkesgrupper som avses med nyckelgrupper.

I förslagen 54-63 föreslår SENIOR 2005 åtgärder för att öka människors möjligheter att ta ansvar för boende och livsmiljö under åldrandet.

SENIOR 2005 hänvisar till Boverkets rapport "Hur bor morgondagens äldre?". Boverket skisserar ett vägval när det gäller samhällets insatser för äldres framtida boende:

- Om samhällets intentioner verkligen är att en fortsatt allt större andel av de äldre med omfattande vårdbehov ska bo kvar i sina hem bör man också analysera konsekvenserna av detta och ta ställning till vem som ska stå för kostnaderna för att anpassa bostäderna så att de fungerar som arbetsplats för hemtjänstpersonal och personliga assistenter.
- Om samhället däremot vill uppnå en ökad rörlighet bland äldre som bor i egna hem så behövs insatser som gör andra boendeformer mer attraktiva för äldre.

SENIOR 2005 menar att det inte kan vara ett antingen eller utan föreslår olika stimulansåtgärder för att få både och.

Förvaltningen delar beredningens uppfattning att det krävs åtgärder som stimulerar utvecklingen i båda dessa riktningar.

I förslagen 64-67 föreslår SENIOR 2005 åtgärder för att förbättra kunskaperna om vad tillgång till service i hemmet betyder för självständighet och hälsa.

Beredningen refererar till de kommuner som har olika system för service i hemmen utan särskild bedömning. Om den enskilde får insatser utan behovsbedömning faller verksamheten utanför socialtjänstlagen och är momspliktig. Beredningen påpekar att en behovsbedömning måste ske men att lagtexten inte föreskriver hur den ska gå till. Den behovsbedömning som görs vid prövning av om en person behöver begränsad insats om några timmar per månad bör kunna vara mindre omfattande än den som görs inför beslut om omfattande insatser. Kommunen får enligt gällande regler i förvaltningslagen och socialtjänstlagen inte överlämna till en privat entreprenör att göra bedömningen.

Flera kommuner i landet har olika system för service i hemmet utan särskild bedömning.

I Linköpings kommun finns ett system med bosome där kommunen har fattat beslut om innehållet. I bosome ingår städning, tvätt/strykning, inköp/ärenden, värmning av färdiglagad mat eller matdistribution. Den äldre beställer bosome direkt hos hemtjänstenheten. Vid ett möte mellan den enskilde och hemtjänstenheten tecknas ett serviceavtal där man kommer överens om vilka insatser inom bosome den enskilde vill ha.

Förvaltningen anser att detta system borde provas och utvärderas i större omfattning.

I förslagen 68-72 föreslår SENIOR 2005 åtgärder som möjliggör ett aktivt äldre för människor som behöver vård och omsorg.

I förslag 70 föreslår beredningen att huvudmännen för vård och omsorg måste på ett bättre sätt uppmärksamma äldres behov av rehabilitering, habilitering och funktionsuppehållande träning samt betydelsen av detta för både individ och samhälle. Beredningen konstaterar att ansvaret för äldres rehabilitering är uppdelat på olika huvudmän och att det finns brister i samordningen.

Beredningen nämner arbetsterapeuter och sjukgymnaster. Förvaltningen anser att även behovet av logopedinsatser bör uppmärksammas.

I förslag 72 framhåller beredningen att personalens kompetens att arbeta med frågor som berör olika former av aktiviteter hos äldre med behov av vård och omsorg bör öka. Personalen bör integrera ett rehabiliterande arbetssätt i den vardagliga vård- och omsorgssituationen.

Förvaltningen anser att de flesta som arbetar inom vård och omsorg redan i dagsläget vill arbeta med ett rehabiliterande förhållningssätt men detta är tids- och därmed även kostnadskrävande. Beroende på den pressade arbetssituation som råder inom dagens äldreomsorg är det lätt hänt att istället för att vänta på att den äldre utför sysslorna själv så hjälper vårdpersonalen dem.

SENIOR 2005 framhåller att långsiktigt hållbara former för att tillförsäkra äldre människor goda levnadsförhållanden, utan orimliga belastningar på deras barn eller andra anhöriga, fortfarande är en av de viktigaste förutsättningarna för goda relationer mellan generationer i såväl familjeliv som samhälle.

I förslag 73-75 föreslår SENIOR 2005 åtgärder för att beakta effekter på förhållandet mellan åldersgrupper vid politiska beslut och i samhällsplanering.

I förslag 76-80 föreslår SENIOR 2005 åtgärder för att öka möjligheterna till möten mellan människor över generationsgränser.

Beredningen påpekar i förslag 76 att mötesplatserna i det offentliga livet för människor i olika åldrar måste bli fler och att lokala aktörer har en nyckelroll i sammanhanget. Det föreslås att formerna för stöd till föreningslivet bör ses över för att inte ytterligare förstärka åldersuppdelningen i olika aktiviteter.

Förvaltningen föreslår att en översyn av stödet till föreningslivet även ska omfatta en översyn av stödet till offentliga samhällslokaler vars roll som mötesplats mellan generationer behöver stärkas till förmån för separata lokaler för varje förening.

Kapitel 8. Tydliggöra och säkerställa det offentliga åtagandet för vård och omsorg om äldre människor

SENIOR 2005 anser att förtroendet för vården och omsorgen om äldre människor sviktar. Beredningen visar på behovet av att förtydliga innehållet i det offentliga åtagandet inom vård och omsorg om äldre och konstaterar att det finns två centrala områden för framtidens vård och omsorg om äldre:

- Samhällsekonomi och finansiering av vård och omsorg om äldre
- Tillgång till personal med rätt kompetens

SENIOR 2005 framhåller att det behövs en bred diskussion om framtidens vägval på både nationell och lokal nivå. Som underlag har man tagit fram fyra olika scenarier som har sin grund i de olika sätten att lagreglera vård och omsorg som finns i dag genom socialtjänstlagen (SOL) och Hälso- och sjukvårdslagen (HSL). Utgångspunkter är områden som är möjliga att påverka genom den nationella politiken. Scenarierna utspelar sig 2025, då 40-talisterna är i 80-års åldern och de första 60-talisterna uppnår 65 år.

Scenarierna utgår ifrån förändringar från 2012 och framåt och vad de skulle innebära för den enskilde i form av rättigheter, trygghet, samt för det offentliga för att tillhandahålla detta och samtidigt ta ansvar för ekonomin. Beredningen analyserar dessa scenarier ur olika perspektiv och redovisar konkreta exempel för att belysa effekterna av den tänkta utvecklingen.

1. *Den juridiska vägen* skulle innebära att det finns två rättighetslagar, Lagen om äldreomsorg och HSL. Lagstiftningen har noga preciserat i vilka situationer som den enskilde har rätt till hälso- och sjukvård respektive äldreomsorg. Det finns ingen möjlighet att få andra insatser än dem som är angivna i lagstiftningen. Politikernas ansvar är att ordna finansiering och se till att det finns personal med rätt kompetens.
2. *Den politiska vägen* skulle innebära att den enskilde har rätt till en behovsbedömning enligt SOL eller HSL. Politikerna har klargjort vilka behov den enskilde kan få hjälp med och vilka insatser som ska utgå i olika situationer. Det finns en viss möjlighet att göra individuella bedömningar. Politikerna ansvarar för att precisera insatsernas kvalitet och innehåll och se till att det finns personal med rätt kompetens.
3. *Förvaltningsvägen* tänks innebära att lagstiftningen ser ut som idag men att HSL har kompletterats med rätt till en bedömning av behovet hälso- och sjukvård. Det finns vare sig juridiskt eller politiskt preciserat när man kan få hjälp eller vilka insatser som den enskilde kan få hjälp med eller vilken kvalitet de ska ha. Bedömningen görs utifrån lagstiftning och tillgängliga resurser. Politikernas viktigaste uppgift är att ordna de ekonomiska förutsättningarna för vården och omsorgen om de äldre.
4. *Expertvägen* skulle innebära att HSL kvarstår men att SOL blir en skyldighetslag liknade HSL. Den enskilde har inga preciserade rättigheter utan insatserna ges inom ramen för vetenskap och beprövad erfarenhet samt tillgängliga resurser. Politikerna ansvarar för lagstiftning och att ställa de ekonomiska resurserna till förfogande.

Förvaltningen anser att det är en brist i utredningsdirektiven att beredningen inte ska ta upp huvudmannaskapsfrågorna och den framtida finansieringen av äldreomsorgen. Detta innebär att det är svårt att få möjlighet att pröva nya lösningar.

Beredningens sätt att via fyra scenarier skissera olika framtida utvecklingsalternativ visar med all tydlighet att det inte finns någon enkel lösning på framtidens vård och omsorg om äldre.

I förslag 81-84 föreslår SENIOR 2005 att den politiska processen som formar det offentliga åtagandet för vård och omsorg om äldre människor breddas och fördjupas.

Förslag 81 vill arbeta med att bredda och fördjupa de politiska processer som format det offentliga åtagandet för vård och omsorg om äldre människor. Den bygger på undersökningar som är genomförda och som visar att det finns en stor osäkerhet och ett dåligt förtroende bland medborgare för äldreomsorgen.

I förslag 84 föreslås att utveckla indikatorer för att följa upp och kvalitetssäkra verksamheten ur olika perspektiv inom vård och omsorg om äldre.

Förvaltningen ser fram emot att det tas fram gemensamma verktyg för alla tillsynsmyndigheter både på lokal, kommunal, regional och statlig nivå.

I förslag 85-89 föreslås att följa upp prioriteringar och utveckla prioriteringsunderlag inom vård och omsorg om äldre.

SENIOR 2005 konstaterar att det riksdagsbeslut som togs 2001 om "Prioriteringar i vården" har fått genomslag i det praktiska arbetet på nationell, regional och lokal nivå, men att riksdagsbeslutet innebär ringa vägledning för kommunerna i deras arbete med prioriteringar.

I förslag 85 föreslås att följa upp arbetet med prioriteringar inom hälso- och sjukvården med bakgrund att prioriteringar inte följs när det gäller äldre människor.

I förslag 86 föreslås regeringen att ta initiativ till ett arbete där frågor om prioriteringar inom vård och omsorg om äldre tas upp till diskussion.

Förvaltningen välkomnar en sådan diskussion då det finns en känsla av att äldre människor ofta blir nedprioriterade inom hälso- och sjukvården och att det successivt har skett en förskjutning av gränsdragningen mellan landsting och kommun. Kommunerna står också inför stora ekonomiska problem och då måste en diskussionen om framtida prioriteringar inom vård och omsorg för äldre upp på agendan.

I förslag 90-94 föreslås att formulera en kvarboendepincip.

SENIOR 2005 tar upp termen särskilt boende som ett samlingsnamn där förutsättningarna i boendestandard, bemanning och kompetens skiljer sig en hel del åt. Frågor som måste besvaras är också om det behövs särskilda boendeformer eller om all vård och omsorg kan tillgodoses i det ordinära boendet? Ska den som flyttat in i ett särskilt boende få bo kvar i resten av livet oavsett om behoven av vård och omsorg förändrats? Diskussion om eventuell lagstiftning i dessa frågor tas upp i förslag 90-93.

Förvaltningen ser stora problem med kvarboendepincipen inom särskilt boende då det finns många äldre som framförallt behöver en högre hälso- och sjukvårdskompetens i livets slutskede. Ur ekonomiska aspekter är det inte möjligt att ha den nödvändiga personaltätheten och höga kompetensen i alla boendeenheter dygnet runt.

I förslag 94 tas upp ett förslag om att utreda möjligheten att bostadsanpassningsbidrag även ska kunna utgå för att kunna tillgodose anhörigas eller personalen behov.

Förvaltningen ser mycket positivt på förslaget.

I förslag 95-100 föreslås att förtydliga stödet till anhöriga/ närstående till äldre människor som behöver vård och omsorg.

SENIOR 2005 tar bland annat upp jämställdhetspolitiken där tillgång till barnomsorg har varit en viktig faktor för att göra det möjligt för män och kvinnor att delta på lika villkor i arbetslivet. Tillgång till vård och omsorg om äldre har i mycket begränsad omfattning uppmärksamats i detta sammanhang.

I förslag 95 föreslås en lagreglering av kommunernas skyldighet att stödja anhöriga/närstående.

Förvaltningen anser inte att riksdagen ska lägga ett större ekonomiskt ansvar på kommunerna. Nya rättigheter bör inte införas innan det offentliga åtagandet i sin helhet har definierats och finansierats.

I förslag 100 föreslås att utreda ansvaret för tekniska hjälpmedel för anhängvårdare/närståendevårdare.

Förvaltningen ser positivt på förslaget eftersom en viktig förutsättning för att anhängvårdare/närstående ska ha möjlighet att klara sin uppgift är att de kan få information om och tillgång till tekniska hjälpmedel.

Kista stadsdelsnämnd beslöt den 26 augusti 2004 att överlämna och återropa tjänsteutlåtande som svar på remissen.

Reservation anfördes av vice ordförande *Birgitta Wahlman m.fl.* (m), ledamot *Lotta Gravenius m.fl.* (fp) och ledamot *Carina Andersdotter-Sommar m.fl.* (kd), bilaga 1.

Kista stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande av den 9 augusti 2004 är i huvudsak av följande lydelse.

Utifrån beredningens omfattande utredning redovisas nedan kortfattat några av utgångspunkterna för beredningens arbete.

Attityder till åldrande och äldre människor

Beredningen finner det viktigt att granska och förändra negativa attityder till åldrande och äldre människor. Negativa attityder och stereotyper kan skada människors hälsa, självkänsla och självständighet under åldrandet. Alla måste vara öppna för att människor oavsett ålder är olika och måste få vara det även i högre åldrar. Åldern har sedan länge spelat en viktig roll när det gäller att dela in människors liv i olika faser. Under det senaste seklet har livsloppet t ex kronologiserats i tre separata fack: skolgång, arbete och livet efter pensioneringen. Människor verkar dock lägga vikt vid annat än kronologiskt bundna fack och roller när de ser på sig själva. Genom enkätundersökningar har det bl a visat sig att äldre människor generellt inte känner sig illa bemötta eller diskriminerade i det dagliga livet. Det kan dock konstateras att inom praktiskt taget alla områden utgör negativa attityder till åldrande och äldre människor någon form av hinder för

en positiv utveckling. I slutbetänkandet föreslår beredningen åtgärder som direkt och indirekt berör attitydfrågor.

Livsloppsperspektiv

Livsloppsperspektiv har under senare år blivit ett viktigt begrepp i forskning om åldrandet. Till skillnad för livscykelperspektivet förutsätter livsloppsperspektivet inte att ett cykliskt förlopp med fasta livsstadier är det enda möjliga sättet att leva och åldras, utan möjligheter att dröja kvar, backa eller börja om. Ett livsloppsperspektiv kan hjälpa oss alla att se att ”de äldre” inte är några andra än vi själva i en senare del av livet. Här spelar även livets sista skeden med dess behov av vård och omsorg, en viktig roll. Denna fas är också en del av livsloppet. Det är i detta sammanhang viktigt att framhålla att det sociala perspektivet måste lyftas fram när det blir aktuellt med vård och omsorg. Det sociala perspektivet får inte försvinna i alla medicinska insatser.

Att åldras

För att kunna ändra attityderna avseende äldre människor måste man se på åldrandet med nya ögon. Åldrandet är en långsam process utan bestämda gränser och med en stor variation mellan olika människor. Åldrandet är något normalt och inte någon sjukdom. När äldre personer har hälsoproblem har de ofta två eller flera icke-akuta sjukdomar eller funktionshinder. Kunskaperna om hur sådana kombinationer påverkar det dagliga livet är i dag otillräckliga.

Med stigande ålder tar det ofta längre tid att reagera på signaler och fatta beslut. En viss nedgång i en del minnesfunktioner förefaller också vara en del av det normala åldrandet. Sådan minnesförluster kan till viss del kompenseras på olika sätt bl a genom de erfarenheter som äldre personer har. Mer omfattande minnesförsämringar beror däremot vanligen på sjukdomar, skador m m.

Åldrandet innebär ofta anpassningar till genomgripande förändringar. Det grundläggande för ett bra liv för äldre personer är i stora delar det samma som för yngre: en trygg ekonomi, god hälsa, ett bra socialt nätverk, meningsfull sysselsättning och att kunna bestämma över sitt liv.

Forskare har bl a pekat på att mer successiva övergångar mellan förvärvsarbete och pensionering kan göra det lättare att hitta och utöva engagerande aktiviteter även efter pensioneringen.

Utmaningar med en åldrande befolkning

I direktiven till SENIOR 2005 lägger regeringen särskild vikt vid att antalet och andelen äldre människor i befolkningen beräknas öka framöver. År 2030 beräknas nära 23% av invånarna att vara över 65 år, jämfört med drygt 17% i dag. Antalet personer som är 80 år och äldre kommer under samma period att öka från knappt en halv miljon till omkring 750 000. För de länder och regioner som går in i den s k åldrandefasen kommer tillgång till arbetskraft att bli en alltmer kritisk fråga, främst i Europa. Det kommer att fordras kraftfulla åtgärder inom många av de områden som i dag diskuteras i Sverige och andra länder för att möta de speciella förändringar som en åldrande befolkning kommer att ställas inför under de närmaste decennierna. Under alla förhållanden kommer samhället att bli mer beroende av de insatser som den äldre delen av befolkningen kan bidra med inte minst inom arbetslivet.

När det gäller hälso- och sjukvård visar flera studier att den medicinsktekniska utvecklingen kommer att innebära förbättrade möjligheter till diagnos och behandling av flera diagnoser högre upp i åldrarna än tidigare. Ny teknologi leder ofta till nya möjligheter att diagnostisera, behandla och bota sjukdomar vilket leder till högre kostnader. För svensk del är det viktigt att notera att de kanske största kraven på resurser kommer att ställas inom den kommunala vården och omsorgen om äldre när befolkningen åldras.

Äldrepolitiken

Under flera år har det gjorts ett stor antal analyser av vad en åldrande befolkning kan innebära för Sverige. Man kan därvid bl a konstatera att det finns flera skäl att känna allvarlig oro. Samordningen av insatser brister i alltför stor utsträckning, inte minst på den nationella nivån. Inom politiken bromsar gamla schablonbilder av åldrandet och äldre människor nytänkande och social uppfinnarförmåga. Äldre människor ses fortfarande främst i relation till vård- och

omsorgsbehov och ignoreras alltför ofta när frågor om makt, diskriminering och utveckling behandlas. Det är hög tid att inse att samhället också är beroende av äldre människor och inte enbart tvärtom. Särskilt allvarligt är det att så mycket kunskaper om åldrandet och äldre människors roll i samhället saknas, vilket vid analyser innebär frågetecken snarare än färdiga förslag till åtgärder.

Bland de goda förutsättningarna inför framtiden finns kanske främst de äldre personerna själva. Även om skillnaderna är stora mellan olika äldre personer kommer det under allt längre tid att finnas allt fler äldre personer med bättre hälsa, bättre ekonomiska resurser samt större vilja och vana att vara aktiva i samhällslivet än hos tidigare generationer som fyllt 60, 70 eller 80 år.

I Sverige har diskussionen om en åldrande befolkning till stor del knutits till den stora 1940-talsgenerationen. Med tanke på hur lång tid det tar att se effekter av förebyggande insatser och hur långa infasningstider som i regel behövs för mer omfattande finansiella och organisatoriska förändringar inom välfärdssystemen börjat det redan bli sent att åstadkomma lösningar som främst utgår från 1940-talsgenerationens förutsättningar. Det gäller inom arbetslivet på bostadsmarknaden och den långsiktiga finansieringen av vård och omsorg om äldre. Det börjar bli dags att också ge 1950- och 1960-talsgenerationernas åldrande plats i framtidsdiskussionerna, liksom livsloppen för människor i alla andra generationer som skall leva i morgondagens samhälle. Äldrepolitiken handlar om äldre människors roll i samhället och samhällets roll för äldre människor. Att befolkningen åldras kräver att samhället i vid mening klarar att möta vård- och omsorgsbehov hos äldre människor samtidigt som det främjar aktivitet och delaktighet hos människor i högre åldrar och förebyggande insatser under åldrandet. För att samhället skall kunna tillgodose vård- och omsorgsbehoven hos människor i alla åldrar, behöver också de resurser som äldre människor själva kan skapa att tas till vara i samhället.

Äldrepolitiken får inte bli liktydig med äldreomsorgspolitik, men den får inte heller bli det enda område där frågor som har att göra med det ökande antalet och den ökande andelen äldre i befolkningen behandlas. Enligt beredningens mening är äldrepolitikens uppgift att främja och möjliggöra åtgärder av alla berörda aktörer inom alla berörda områden, inte ta över dessa områden. Den roll som äldrepolitiken kan ha i förhållande till andra politikområden är att påskynda processer och samordna åtgärder i gränslandet mellan individ, samhälle och åldrande.

Framtidsbilder

Äldrepolitiken måste förena nytänkande och realism.

Den framtidsbild som beredningen utmålar omfattar flera generationer allt från den generation som föds i dag till de som redan haft pension i flera år och som kommer att vara en del av vår framtid under lång tid framåt. Framtidsbilden omfattar därmed personer i alla åldrar som behövs i ett samhälle rikt på erfarenhet och mångfald.

Fler möjligheter att variera livsloppet är en framtidsbild som handlar om ett samhälle med fler möjligheter att kombinera och variera arbete, fritid och samhällsengagemang än i dag – oavsett ålder. Ett arbetsliv kan rymma fler karriärer, varvade med utbildning, familjeliv och samhällsengagemang. Ömsesidiga kontakter över generationsgränser är en självklar och omistlig del av arbetsliv, demokrati, lärande och skapande. Beredningen framhåller att i det samhälle man beskriver är det allt mindre viktigt att dela upp människor efter ålder och att tala om ”äldre” som en enhetlig grupp. Åldrandet har där fått en större betydelse.

Under de sista levnadsåren är åldrandet för de flesta förknippat med omfattande behov av vård och omsorg som gör att man blir beroende av andra. Att bli beroende av vård och omsorg är en del av livsloppet. Att veta att man har tillgång till god vård och omsorg under denna sista tid är därför viktigt under hela livet.

I den framtidsbild beredningen ställer upp är det också självklart att en äldre människa som behöver omfattande vård och omsorg också är en individ med egna resurser, erfarenheter och önskemål som kan stärkas, utvecklas och tas till vara.

Förvaltningen vill i detta sammanhang än en gång framhålla vikten av att det sociala perspektivet måste lyftas fram när det blir aktuellt med vård och omsorg. Det sociala perspektivet får inte försvinna i alla medicinska insatser.

Beredningens förslag till åtgärder

Med utgångspunkt från bl a det ovan redovisade har beredningen i sitt slutbetänkande lämnat 100 förslag som man bedömer att främst regeringen behöver åtgärda på något sätt.

Beredningen framhåller att de åtgärder som föreslås främst är inriktade på att förbättra förutsättningarna för den utveckling man vill se på längre sikt. Det handlar bl a om insatser för att starta processer av olika slag, samt att initiera och förstärka forskningen inom olika områden. I några fall anges även att regelverk och användningen av statliga styrmedel bör ses över eller förändras.

Förvaltningen har tagit del av beredningens 100 förslag till åtgärder och kan i allt väsentligt ställa sig bakom dessa. Bland de 100 punkterna kan man dock finna ett antal förslag som man inom staden och/eller stadsdelen redan på ett eller annat sätt tagit upp och arbetar med. Som exempel kan nämnas försök inom staden att äldre personer kan få enklare hemtjänstinsatser utan biståndsbedömning under ett visst antal timmar per månad, kompetenshöjande insatser vad avser vårdpersonal m fl, stadsdelens insatser för att skapa förebyggande åtgärder för äldre, samarbetsprojekt med skolor i stadsdelen för att minska generationsbarriärerna, stadsdelens arbete med anhörigstöd m m.

Som en del i det förebyggande arbetet för äldre, stödjer stadsdelen bl a på olika sätt pensionärsorganisationernas arbete inom de s k Allianserna med att aktivera pensionärerna inom stadsdelen.

Av de i slutbetänkandet framlagda 100 åtgärdsförslagen vill förvaltningen i det följande framhålla några punkter man finner särskilt positiva och/eller angelägna.

Beredningens mål att grunden för äldrepolitiken i framtiden kan innefattas i ett Trygghetsmål och ett Utvecklingsmål ser förvaltningen som renodlat och positivt. Likaså finner förvaltningen att de fem prioriterade inriktningarna, som främst har som mål att förändra attityden i samhället vad gäller äldre och åldrandet, är angelägna för framtidens äldrepolitik. De fem nycklarna för framtiden är: Riv ålderstrappan och forma flexibla livsloppsmönster; Bryt åldersbarriärer; Planera för aktivt åldrade; Stärk sammanhållningen och ansvarstagandet över generationsgränser och Tydliggör och säkerställ det offentliga ansvaret för vård och omsorg om äldre människor.

Med utgångspunkt från de fem nycklarna för framtiden är det följande förslag som förvaltningen särskilt vill peka på i positiv mening, nämligen:

- ? Att en nationell ledningsgrupp för äldrepolitik inrättas inom regeringskansliet för att hålla ihop arbetet med att genomföra och följa upp samt som kan organisera samverkan mellan flera berörda departement och regelbundet rapportera till riksdagen, som ansvarar för att utvärdera de äldrepolitiska insatserna utifrån uppställda mål.
För att optimalt kunna ta tillvara tillgängliga resurser är det enligt förvaltningens mening angeläget att det inom någon myndighet ligger ett samordningsansvar avseende alla olika frågor som rör äldre.
- ? Att med flexibla livsloppsmönster kan utbildning, arbete, samhällsengagemang och fritid bli parallella spår i alla åldrar och inte bara aktiviteter förknippade med vissa åldrar.
- ? Att regeringen bör främja ytterligare forskning för att kunna möta de frågor som kommer att bli aktuella på den framtida arbetsmarknaden med en åldrande arbetskraft och generationsskiftet.
- ? Att parterna på arbetsmarknaden får i uppdrag att granska och överväga förändringar av pensionsavtalen så att dessa avtal ger större möjligheter till flexibilitet vid utträdet från arbetsliv, inte motverkar rörlighet på arbetsmarknaden och ger ekonomiskt utbyte för den som vill arbeta efter 65 års ålder.

Enligt förvaltningens mening är denna punkt angelägen utifrån det faktum att

40-talisterna under de närmaste årtiondena kommer att lämna arbetsmarknaden, vilket kommer att innebära att allt färre skall försörja allt fler. För att kunna behålla välfärden i samhället kommer det att behövas förändringar. Den arbetsföra befolkningen kommer att behöva arbeta mer och det kommer att bli nödvändigt att allt fler arbetar högre upp i åldrarna. Stor flexibilitet kan då bli nödvändigt vad gäller såväl arbetsuppgifter som arbetstider m m.

- ? Att ta till vara äldre människors engagemang i politiska beslutsprocesser, kulturliv och social ekonomi.
- ? Att människor i alla åldrar måste omfattas av arbetet med att utveckla inflytande och delaktighet i lokalsamhället. Dagens pensionärsråd bör utvecklas och stärkas så att deras möjligheter att förmedla äldre människors kunskaper och erfarenheter tas tillvara i alla berörda beslutsprocesser. Andra typer av rådslag och dialoger bör också prövas t ex med grupper med personer i olika åldrar i bostadsområden.
- ? Att kunskapen om äldre teknikanvändare och teknikanvändning hos deras anhöriga eller närstående – bör synliggöras och förbättras genom ökad forskning om äldre människors vardagsliv och teknikanvändning samt om teknikens roll i samband med åldrandet. Dessa frågor bör också ses i förhållande till människors teknikanvändning under hela livsloppet. Tvärvetenskapliga initiativ och samarbete mellan tekniska samhällsvetenskapliga och medicinska forskare bör uppmuntras.
Näringslivet bör medvetandegöras om den potentiella marknad som här finns vad avser utveckling av tekniska produkter att användas av äldre.
- ? Att en central uppgift för myndigheter och andra aktörer är att skapa förutsättningar för den enskildes egen planering och eget ansvarstagande för ett aktivt åldrande.
- ? Att alla relevanta delar av människors boende och livsmiljö bör ses i ett helhetsperspektiv. Därigenom kan lokalsamhället göras till huvudarena för arbetet med boende och livsmiljö under åldrandet. Pensionärsorganisationernas erfarenheter och synpunkter bör i detta sammanhang beaktas bl a genom pensionärsråden.
Som en del i detta sammanhang kommer, enligt förvaltningens mening, också här den enskildes eget ansvar att planera för sin ålderdom in. I ett ”kortsiktig” perspektiv gäller det bl a att få 40-talisterna att förstå att man inte kan bo hela livet i en villa med trappor, utan att man behöver se om sitt boende i tid.
- ? Att regeringen snabbt bör utreda hur den fysiska tillgängligheten i nyproduktion och befintligt bestånd kan främjas på lång sikt och skapa fler alternativ för äldre människor att välja boende och livsmiljö.
- ? Att ömsesidigheten över generationsgränser stärks och utvecklas inom områden av betydelse för samhällsekonomin och maktstrukturen i samhället. Med en sådan ömsesidighet blir äldre personers delaktighet även en fråga om att delta i och ta ansvar för politiska beslut.
- ? Att det även i fortsättningen skall vara så att samhället har det yttersta ansvaret för vård och omsorg om de äldre. Beredningen har kunnat konstatera en bred uppslutning kring denna fråga. Det finns t ex inget stöd för att lägga ett större ansvar på anhöriga för äldres vård och omsorg. Vad detta yttersta ansvar innebär måste dock enligt beredningen klargöras.
- ? Att utveckla indikatorer för att följa upp och kvalitetssäkra verksamheten ur olika perspektiv inom vård och omsorg om äldre samt att utveckla statistiken avseende hälso- och sjukvården så att uppföljningar och utvärderingar även inom detta område kan förbättras.
- ? Att en fortsatt och eventuellt ökad satsning på kvarboende i det ordinära boendet kommer att ställa krav på åtgärder som förbättrar tillgängligheten i befintliga bostäder, d v s i första hand inom bostadspolitik. Behov av särskilda boendeformer ställer också krav på åtgärder från samhället, men då inom ramen för vård och omsorg.
- ? Att för att kunna tillgodose vård och omsorg i det ordinära boendet måste boendets utformning svara mot de krav som kan ställas på vård- och omsorgspersonalens arbetsmiljö samt på den fysiska miljön för anhöriga/närstående som ger vård och omsorg.
- ? Att regeringen bör ta initiativ till en översyn av hur termerna anhörig och närstående används i lagstiftning som på olika sätt berör vård och omsorg om bl a äldre. Översynen bör ske mot bakgrund av bl a den pågående förändringen av familjemönster och socialt nätverk.
- ? Att för anhöriga/närstående som fortfarande är yrkesverksamma behöver möjligheterna till flexibilitet i arbetslivet uppmärksammas.

Förvaltningen har här ovan nämnt några av de punkter man finner särskilt angelägna att uppmärksamma när det gäller att skapa förutsättningar för en långsiktig utveckling av äldrepolitiken. I mångt och mycket gäller det att förändra samhällets attityder gentemot äldre och åldrandet, något som kan antas ta mycket lång tid. Vissa förändringsprocesser måste därför omgående startas, då tiden i vissa avseenden är knapp med tanke på den stora grupp pensionärer som kommer inom kort. Detta är en grupp med stora krav på god levnadsstandard.

Äldre människors erfarenheter inom olika områden bör tas tillvara i större utsträckning än vad som sker idag. Det är av vikt att öka äldre människors delaktighet och inflytande inom alla områden i samhället. Åldrandet och äldre personers levnadsvillkor måste mer ses ur ett samhälleligt helhetsperspektiv.

Det är angeläget att klart definiera samhällets åtaganden avseende äldrefrågor framöver. I dag råder det på denna punkt viss osäkerhet och tveksamhet och många som har de ekonomiska förutsättningarna, förbereder sig för att ha en egen finansiering av vård- och omvårdnadsinsatserna när ålderdomen inträder.

Ökad medellivslängd med ett friskare och mer aktivt liv högre upp i åldrarna kan förväntas, vilket innebär att andelen äldre/äldre blir allt fler. Frågor som ingående måste analyseras är bl a de vårdbehov som inträder under de sista levnadsåren. Bedömningen är att insatserna ofta blir mycket omfattande under de tre sista åren.

Kontinuiteten brister ofta och det är inte alltför ovanligt att långa diskussioner uppstår mellan kommun och landsting vad gäller finansieringsfrågor. Hur detta skall kunna klaras med upprätthållande av en god kvalitet av vården och omsorgen är nog en ödesfråga i det kommande. Pågående diskussioner om att samla bl a hälso- och sjukvårdsfrågor inom äldreomsorgen under en och samma huvudman, får ses som positivt i detta sammanhang.

Förvaltningen kan slutligen endast konstatera att utöver vad som ovan framförts har man inget övrigt att anföra vad gäller slutbetänkandet av den under ett flertal år ambitiöst genomförda utredningen. Förvaltningen ser dock med tillförsikt fram emot kommande förändringar och processer som syftar till att stärka de äldres inflytande och ställning i vårt samhälle.

Normalms stadsdelsnämnd beslöt den 26 augusti 2004 att överlämna och åberopa tjänsteutlåtande som svar på remissen.

Reservation anfördes av vice ordföranden *Inge-Britt Lundin m.fl.* (fp), ledamoten *Sebastian Cederschiöld m.fl.* (m) och tjänstgörande ersättaren *Susanne Markebjör* (kd) enligt följande.

Vi anser att stadsdelsnämnden skulle ha beslutat att överlämna ärendet utan eget ställningstagande.

Särskilt uttalande gjordes av ledamoten *Ulla Dahl* (mp), bilaga 1.

Normalms stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande av den 9 augusti 2004 är i huvudsak av följande lydelse.

Stadsdelsförvaltningen har i sitt yttrande valt att lägga fokus på de förslag i slutbetänkandet som berör stadsdelsnämndens uppdrag - vård och omsorg av äldre och demokrati.

Slutbetänkandet tar upp viktiga frågor för framtiden, men...

Stadsdelsförvaltningen tycker att slutbetänkandet tar upp viktiga frågor för framtiden. Slutbetänkandet är också ett viktigt kunskapsunderlag och ett bra diskussionsunderlag. Vidare fyller slutbetänkandet en viktig funktion genom att betona betydelsen av forskning och utveckling. Stadsdelsförvaltningen anser dock att slutbetänkandet i vissa delar talar emot sig själv. Å ena sidan vänder man sig mot fördomar om äldre, å andra sidan understryker man att äldre är avvikande.

Fjärde åldern har kommit i skymundan

I slutbetänkandet finns ett fokus på personer i den tredje åldern. Stadsdelsförvaltningen finner fokuseringen olycklig då den fjärde åldern kommit i skymundan. Vilken betydelse får det för den framtida vården och omsorgen av äldre?

Frågor rörande personalförsörjning och ekonomi borde ha funnits med

I slutbetänkandet har gjorts vissa avgränsningar avseende arbetet med vård och omsorgsfrågor. Frågor som gäller framtida finansiering, huvudmannaskap, personal- och kompetensförsörjning och avgifter. Stadsdelsförvaltning har full förståelse för att avgränsningar måste göras, men anser att frågorna rörande personalförsörjning och ekonomi borde ha funnits med. Frågorna är av stor betydelse för kvalitet, utveckling och finansieringen av den framtida vården och omsorgen av äldre.

Prioriteringsdiskussionen borde ha givits större utrymme

Vidare anser stadsdelsförvaltningen att prioriteringsdiskussionen borde ha givits större utrymme. Det växande gapet mellan människors behov/önskemål och befintliga resurser är en orsak till att prioriteringar blir allt mer nödvändiga. Det är viktigt att öppna, aktiva och tydliga prioriteringar görs. För att kunna göra prioriteringar krävs en professionell kunskapsbildning då det ställer höga krav på kunskapsunderlag och förmåga att använda relevant information.

En mer ingående diskussion borde förts om den enskildes ansvar för sin egen situation

I likhet med förslag i slutbetänkandet anser stadsdelsförvaltningen att en central uppgift för myndigheten är att skapa förutsättningar för den enskildes egen planering och eget ansvarstagande för ett aktivt åldrande. Frågan om den enskildes ansvar har en nära koppling till prioriteringsfrågan. Stadsdelsförvaltningen anser att en mer ingående diskussion borde förts om den enskildes ansvar för sin egen situation.

Viktigt att äldreperspektivet finns med i forskning, planering och prioritering.

Framtidsbilden som ges i slutbetänkandet är ett åldersirrelevant samhälle där flexibla livsloppsmönster kan bidra till en frigörelse från roller och begränsningar som i dag utgår från uppdelning av livsloppet i avgränsade fack. Stadsdelsförvaltningen delar denna uppfattning men vill samtidigt framhålla att det är viktigt att äldreperspektivet finns med i planering, prioritering och forskning.

Bättre kunskap behövs om vården och omsorgen

I likhet med vad som framhålls i slutbetänkandet anser stadsdelsförvaltningen att bättre kunskap behövs om hur vården och omsorgen om äldre fungerar i dag och hur verksamheterna utvecklas och förändras. Kunskapen behöver omfatta både hälso- och sjukvård och äldreomsorg enligt socialtjänstlagen.

Kvalitetsindikatorer har en viktig grund för utveckling och kvalitet. Det finns ett behov att komma överens om, identifiera och använda kvalitetsindikatorer som underlag för jämförelser och som utgångspunkt för utvecklings- och kvalitetsarbete. Kvalitetsindikatorer bör vara tydliga, pålitliga, mätbara och grundade på enhetliga definitioner.

Med individbaserad statistik går det att få svar på frågor som inte går att få svar på genom mängdstatistik. En flexibel redovisning erhålls och möjligheter ges till analyser av ett helt annat slag än vad som är möjligt med mängdstatistik. Individbaserad statistik ger bättre möjlighet till forskning och utveckling som är till nytta för brukarna.

Stadsdelsförvaltning vill även framhålla behovet av att satsning på tvärvetenskaplig forskning där olika kunskapsområden integreras.

Viktigt att arbeta med delaktighet och inflytande

Stadsdelsförvaltningen anser, i likhet med slutbetänkandet, att det är viktigt att arbeta med delaktighet och inflytande. Frågor som rör äldre får inte bli isolerade företeelser utan måste på ett naturligt sätt integreras i olika sammanhang. Det är av stor betydelse att alla medborgare, oavsett

ålder, ges möjlighet till delaktighet och inflytande genom exempelvis öppna sammanträden, medborgarförslag, temamöten, rådslag och hearings.

Förebyggande arbete är bra ur flera perspektiv

Förebyggande arbete bland äldre, genom exempelvis uppsökande arbete, är ett bra sätt att sprida information och kan ha stor betydelse för individens fysiska och psykiska välbefinnande. Förebyggande arbete är också bra ur ett planeringsperspektiv. Stadsdelsförvaltningen ställer sig bakom slutbetänkandets förslag avseende förebyggande arbete.

Frivilligorganisationerna arbete är ett bra komplement

Frivilligorganisationerna arbete är ett bra komplement till bl.a. den kommunala verksamheten. Stadsdelsförvaltningen uppskattar frivilligorganisationernas arbete och anser det viktigt att utveckla samarbetet med frivilligorganisationerna. Stadsdelsförvaltningen anser att frivilligorganisationerna arbete borde getts större utrymme i slutbetänkande.

Utveckla olika former av behovsbedömningar för olika typer av insatser

Stadsdelsförvaltning ställer sig bakom förslaget i slutbetänkandet om att utveckla olika former av behovsbedömningar för olika typer av insatser inom äldreomsorgen inom ramen för socialtjänstlagen. Stadsdelsförvaltningen ingår i en försöksverksamhet med fyra timmar hemtjänst per månad genom förenklad biståndsbedömning.

Viktigt med socialtjänstens deltagande i samhällsplaneringen

I likhet med förslag i slutbetänkandet anser stadsdelsförvaltningen att den sociala bostadspolitiken bör bli en förebyggande boendepolitik. Utgångspunkt ska vara människors eget ansvar för boende och livsmiljö under åldrandet och deras varierande förutsättningar att göra val på bostadsmarknaden. Här är det viktigt med socialtjänstens deltagande i samhällsplaneringen avseende bl.a. bostäder, trafik och service.

Översyn behöver göras av begreppet särskilda boendeformer

Begreppet särskilda boendeformer är inte definierat i lagstiftning eller förarbeten. I likhet med förslag i slutbetänkandet anser stadsdelsförvaltningen att en översyn behöver göras av begreppet särskilda boendeformer. Det skulle underlätta information till den enskilde och/eller dennes närstående och möjliggöra jämförelse mellan olika kommuner och enheter.

Kvarboendeprincipen både i ordinärt och särskilt boende bör kartläggas och utvärderas

I likhet med förslag i slutbetänkandet anser stadsdelsförvaltningen att det är viktigt att ta upp frågan om kvarboende till diskussion. Vidare anser stadsdelsförvaltningen att kvarboendeprincipen, både i ordinärt och särskilt boende, bör kartläggas och utvärderas både ur ett individ och samhällsperspektiv.

Hemtjänsten behöver anpassas, effektiviseras och bli mer flexibel

Hemtjänsten måste i större utsträckning utformas för att underlätta för den enskilde och ge större möjligheter för den enskilde att bo kvar hemma trots omfattande omvårdnadsbehov. Stadsdelsförvaltningen anser att utvecklingen av hemtjänsten borde uppmärksammas mer i slutbetänkandet. Det är viktigt att hemtjänsten anpassas, effektiviseras och bli mer flexibel för att möta det ökande och varierande behovet av insatser. Ett steg i rätt riktning anser stadsdelsförvaltningen att förslaget om en sammanhållen hemsjukvård är. Förslaget presteras i betänkandet sammanhållen hemvård (SOU 2004:68) och är positivt ur flera olika perspektiv.

Anbörigvårdarna gör en stor och betydelsefull insats

Stadsdelsförvaltningen vill slutligen betona vikten av anhörigvårdarnas insatser. Anhörigvårdarna gör en stor och betydelsefull insats. Många har uppnått en hög ålder och utför hjälpinsatser som medför tunga påfrestningar både fysiskt och psykiskt. Stadsdelsförvaltningen är positiv till de förslag i slutbetänkandet som rör närstående-/ anhörigvårdare; förslag om en översyn av hur

termerna anhöriga och närstående används i lagstiftning, fortsatt utveckling av stödet till anhöriga/närstående samt uppmärksammande av de varierande förutsättningar för anhöriga/närstående.

Äldreomsorgsberedningen beslöt den 3 september 2004 att återropa och överlämna stadsledningskontorets tjänsteutlåtande och därutöver anförda följande.

Under avsnittet Öka människors vilja och möjligheter att förvärvsarbeta fram till pensioneringen och därefter (avsnitt 4.2.)

Vi anser att det är viktigt att även vuxna människor dvs. 50 + har möjlighet att bygga på sin utbildning eller skaffa sig en ny kompetens om det är vad som krävs för att få ett nytt arbete. Vi vill instämma i utredningens förslag att regeringen bör ta initiativ till att utveckla nya system för studiefinansiering för vuxna.

Under avsnittet Öka människors möjligheter att ta ansvar för boende och livsmiljö under åldrandet- förslag 54-63” vill vi även kommentera följande.

För att äldre så väl som barnfamiljer och funktionshindrade ska kunna bo i ett område har de behov av kommersiell så väl som offentlig service. Post och apotek är viktiga men lika viktigt är närhet till livsmedelsaffärer, bank- och/eller kassaservice m.m. Om grundläggande offentlig och kommersiell service flyttas från närområdet till större köpcentra för bilburna kunder innebär det även i en storstadskommun som Stockholm, ökade kostnader för hemtjänst och kvarboendep principen undergrävs.

Reservation anfördes av *Ewa Samuelsson* (kd), *Margareta Björk* (m), *Helen Jäderlund Eckardt* (fp), bilaga 1.

Särskilt uttalande gjordes av *Margareta Björk* (m), bilaga 1.

Kommunstyrelsens pensionärsråd beslutade den 26 augusti 2004 att återropa stadsledningskontorets tjänsteutlåtande som svar på remissen.

RESERVATIONER M M

Farsta stadsdelsnämnd

Reservationen av ledamoten Birgitta Holm m fl (m) är av följande lydelse.

Vi anser att nämnden skulle ha beslutat

att delvis besluta enl förvaltningens tjänstemannaförslag samt att därutöver anföra följande;

Utredningen Äldrepolitik i framtiden är i sig en bred analys med fakta om framtidens äldreomsorg med ett antal punkter med förslag till förändringar. Vi moderater har inriktat vårt arbete på att identifiera och analysera hinder men också möjligheter för att på sikt skapa en långsiktig och hållbar utveckling av äldrepolitiken. Vi noterar dock med tillfredsställelse den tydliga fokuseringen på individens behov och önskemål som görs i betänkandet, vilket överensstämmer med moderat politik.

Vi instämmer i flertalet av de 100 förslag som presenterats i slutbetänkandet men beklagar att utredningens majoritet inte förmått gå längre i sin ambition att konkretisera de egna slutsatserna i verkliga åtgärder - många och viktiga frågor hänvisas tillbaka till regeringen för vidare handläggning med risk för att angelägna beslut kan komma att fördröjas. Vi menar vidare att eftersom utredningen inte fått uppdrag i direktiven att ta upp huvudmannaskapsfrågorna och den framtida finansieringen av äldreomsorgen, saknas möjligheten att ta de helhetsgrepp som behövs för att pröva nya lösningar.

Bl a visar långtidsutredningen i sin analys att det blir svårt att finansiera välfärdssystemet enbart via skatter, om nuvarande ambitioner skall bibehållas. Socialstyrelsen har också i uppföljningar och utvärderingar konstaterat att det inte finns några rimliga förklaringar till skillnaderna när det gäller kostnad och resurstillgång i kommunerna. Varför det är så stor skillnad i kommunerna är en fråga som sällan diskuteras. Inte heller är det möjligt att få svar på frågan om vad den offentligt finansierade vården och omsorgen kostar och hur resurserna används.

Mot bakgrund av detta har vi moderater framfört att resurserna för vård och omsorg bör fördelas efter individuella behov och att pengarna bör följa de äldres val av vårdgivare i hela landet och EU.

För att detta skall bli möjligt krävs att finansieringen av äldreomsorgen blir en statlig angelägenhet och att det görs en överenskommelse mellan de politiska partierna i syfte att garantera resurser till en värdig vård och omsorg.

Med en sådan lösning och med en likvärdig behovsbedömning får vården av våra äldre samma förutsättningar. Utredningen har i denna fråga inte velat gå oss till mötes.

Rätt att välja boende är en självklarhet för oss moderater - vi vill ha fritt vårdval över hela landet för de som behöver vård och omsorg.

När det gäller service i hemmet menar vi att utredningen lagt ner ett stort och gediget arbete på att få fram konkreta förslag till lagändringar, men detta blev för komplicerat och dessutom så ofördelaktigt ekonomiskt pga momsreglerna att det i princip blir helt ointressant för både kommunen och för den enskilde. Nuvarande momsregler innebär ju att moms ska tas ut om inte servicetjänsten hars behov bedömts. Utredningen har därför endast föreslagit att försöksverksamhet för service i hemmet inom nuvarande lagstiftning görs.

Vi vill se möjligheterna och menar att det måste vara möjligt att pröva en försöksverksamhet utanför nuvarande lagstiftning för de kommuner som vill pröva nya former för service i hemmen.

Kista stadsdelsnämnd

Reservationen av vice ordförande Birgitta Wahlman m.fl. (m), ledamot Lotta Gravenius m.fl. (fp) och ledamot Carina Andersdotter-Sommar m.fl. (kd) är av följande lydelse.

Moderaternas, folkpartiets och kristdemokraternas förslag till beslut

Att i huvudsak förvaltningens förslag till beslut samt att därutöver anföras:

Man fokuserar på den enskildes behov, vilket vi finner är gott. Vi vill dock gå ett steg längre, låta de äldre välja helt fritt med en för landet helt enhetlig och statligt finansierad äldreomsorg. Staten bör vara huvudman och skillnaderna mellan olika kommuner i landet bör helt utjämnas. För att detta skall bli möjligt krävs att finansieringen av äldreomsorgen blir en statlig angelägenhet och att det görs en överenskommelse mellan de politiska partierna i syfte att garantera resurser till en värdig vård och omsorg. Rätt att välja boende är en självklarhet för oss - vi vill ha fritt val över hela landet för de som behöver vård och omsorg.

Med en sådan lösning och med en likvärdig behovsbedömning får vården av våra äldre samma förutsättningar. Utredningen har i denna fråga inte velat gå oss till mötes.

I utredningen saknas vidare förslag om skattereduktion för hushållsnära tjänster.

Vi hänvisar i övrigt till de borgerligas reservationer i utredningen Senior 2005.

Norrmalms stadsdelsnämnd

Det särskilda uttalandet av ledamoten Ulla Dahl (mp) är av följande lydelse.

Som särskilt uttalande vill jag ge lokala pensionärsrådets synpunkter. Punkter i utredningen som rådet speciellt vill lyfta fram är:

Punkt 1. Trygghet ska också omfatta skydd mot brott

Punkt 23. Pensionärsrådets roll

Punkt 31. Brottsoffer

Punkt 52. Förebyggande hembesök

Rådet saknar följande i utredningen:

? Mer konkreta åtgärder för att underlätta övergångsskedet i samband med pensioneringen

? Man säger i utredningen att ålderstrappan skall rivas, men redovisar inte hur

Äldreomsorgsberedningen

Reservation anfördes av Ewa Samuelsson (kd), Margareta Björk (m), Helen Jäderlund Eckardt (fp) enligt följande.

Att i huvudsak godkänna förvaltningens förslag till yttrande och därutöver anföras

Stadsledningskontoret har på ett förtjänstfullt sätt belyst och analyserat förslagen i slutbetänkandet från den parlamentariska äldreberedningen SENIOR 2005. Det är glädjande att äldrepolitiken nu tydligt tar avstamp i en värdegrund som betonar människors olikheter och behov av en sammanhållen politik med stor respekt för enskilda individer. En sådan värdegrund är nödvändig för att långsiktigt bygga ett samhälle där enskilda människors behov och önskemål får stor betydelse. Stadsledningskontoret har utan tvekan tillfört värdefull kunskap inför utformandet av framtidens äldrepolitik. Att identifiera hinder och möjligheter är avgörande för att den framtida politiken skall genomsyras av medmänsklighet och respekt. Politik handlar i grund och botten om respekt, oavsett område. Respekt för människors olikheter, drömmar och förhoppningar. Respekt för människors önskemål och behov.

Flertalet av de 100 förslag som presenteras är i grunden positiva, varför det är tråkigt att utredningen inte konkretiseras i direkta åtgärder. Denna brist i utredningen riskerar att försena angelägna satsningar, men avslöjar också utredningsmajoritetens oförmåga till kreativitet och nytänkande. Utredningen förlorar således styrka och trovärdighet genom att låta cementerad och misslyckad politik ligga fast utan resonemang kring möjliga alternativ.

Bristen på nytänkande exemplifieras tydligt i resonemanget om att öka människors vilja och möjlighet att förvärvsarbeta längre. Sådana resonemang blir svåra att föra om man inte samtidigt är beredd att ompröva beskattningen på arbete i Sverige. Det bästa sättet att göra det mer intressant för äldre att stanna kvar på arbetsmarknaden handlar nämligen om att sänka skatten på arbete. Subventionerade hushållsnära tjänster skulle också kunna påverka människors vilja och möjlighet att förvärvsarbeta vid högre ålder.

Grundläggande för den framtida äldreomsorgen måste vara att göra fler delaktiga i arbetet. Det är naivt att tro att kommunala monopol och bristande valfrihet kommer att skapa grogrund för den delaktighet och medmänsklighet som är nödvändig för att uppnå målen i utredningen. Synsättet att enbart offentlig verksamhet kan sköta äldreomsorg måste brytas och idén om att bara det offentliga kan ta ansvar måste bekämpas. Samtidigt måste det offentliga åtagandet definieras så att den enskilde vet vad hon/han kan förvänta sig för stöd.

Rätten att välja boende är i dagsläget inte helt klarlagt. Kvarboendepincipen är synnerligen stark medan rätten till särskilt boende är svag. Inte minst här i Stockholm ser vi med oro på att omstruktureringen av servicehus till seniorboende minskar möjligheten för äldre att erhålla en bostad med särskilt stöd.

Den insats som många anhöriga gör måste uppmärksammas mer och stödet till anhöriga utvecklas. Det behövs en mer flexibel syn på hur stödet kan utformas och det skall ske i nära samverkan med den anhörige.

Slutligen bör understrykas att utredningen nästan helt saknar en diskussion om innehållet i äldreomsorgen. I SENIOR 2005 framgår att alla människor, oavsett ålder, skall ha inflytande över sitt vardagsliv. En sådan målsättning rimmar förstås illa med en verklighet där äldreomsorgen i huvudsak levereras av kommunala monopol utan valfrihet.

Vi vill gå ett steg längre och låta de äldre välja fritt genom ett pengsystem - äldrepeng. Tråkigt nog kan konstateras att det inom ramen för SENIOR 2005 inte getts möjlighet att föra sådana diskussioner då frågor om finansiering och huvudmannaskap helt utelämnats.

Vad gäller utredningens detaljförslag hänvisar vi till de borgerliga reservationerna i utredningen SENIOR 2005.

Tilläggsyrkande av Margareta Björk (m):

Att i huvudsak godkänna förvaltningens förslag till yttrande samt att därutöver anföras:

Vi moderater har föreslagit att det ekonomiska ansvaret för äldreomsorgen skall flyttas till staten. Vi vill se en statlig äldregaranti där rätten till stöd garanteras och där stödets omfattning anpassas efter omsorgstagarnas behov. Stödet skall följa de enskilda individerna och i detta stöd kan även ett ekonomiskt bistånd till anhöriga ingå.

I övrigt hänvisar jag till den moderata reservationen i utredningen.